

Bezpieczeństwo i higiena pracy

poradnik dla pracodawcy

Projekt okładki
Andrzej Jaworski

Opracowanie redakcyjne
Olga Dyżakowska

Opracowanie typograficzne i łamanie
Barbara Charewicz

PAŃSTWOWA INSPEKCJA PRACY
GŁÓWNY INSPEKTORAT PRACY

00-926 Warszawa, ul. Krucza 38/42

tel.: (22) 661 81 11

fax: (22) 625 47 70

e-mail: kancelaria@gip.pl

www.pip.gov.pl

Spis treści

I. Rozpoczynanie działalności gospodarczej	5
II. Podstawowe obowiązki i odpowiedzialność pracodawcy w dziedzinie bhp	7
III. Podstawowe prawa i obowiązki pracownika	9
IV. Budowa lub przebudowa obiektu budowlanego, w którym przewidywane są pomieszczenia pracy	12
V. Wymagania bezpieczeństwa i higieny pracy dotyczące maszyn i urządzeń technicznych	20
VI. Stosowanie czynników i procesów pracy szczególnie niebezpiecznych dla życia	26
VII. Wybrane prace stwarzające szczególne zagrożenia	29
VIII. Zarządzanie bezpieczeństwem i higieną pracy	31
IX. Profilaktyczna ochrona zdrowia	34
X. Wypadki i choroby zawodowe	40
XI. Szkolenia w dziedzinie bhp i wymagania kwalifikacyjne	42
XII. Zasady dostarczania pracownikom środków ochrony indywidualnej oraz odzieży i obuwia roboczego	47
XIII. Zasady tworzenia służby bezpieczeństwa i higieny pracy oraz powoływania komisji bezpieczeństwa i higieny pracy	49
XIV. Prace szczególnie uciążliwe lub szkodliwe dla zdrowia kobiet oraz wzbronione młodocianym	51
XV. Wykaz podstawowych przepisów	53
XVI. Załączniki	56

I. Rozpoczynanie działalności gospodarczej

Działalnością gospodarczą jest zarobkowa działalność wytwórcza, budowlana, handlowa, usługowa oraz poszukiwanie, rozpoznawanie i wydobywanie kopalin ze złóż, a także działalność zawodowa, wykonywana w sposób zorganizowany i ciągły.

Każda osoba fizyczna, osoba prawna i jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której przyznana jest zdolność prawna, wykonująca we własnym imieniu działalność gospodarczą, jest **przedsiębiorcą**. Podejmowanie, wykonywanie i zakończenie działalności gospodarczej jest wolne dla każdego na równych prawach, z zachowaniem warunków określonych przepisami prawa, dotyczących m.in. ochrony przed zagrożeniem życia, zdrowia ludzkiego¹.

Jednostka organizacyjna, choćby nie posiadała osobowości prawnej, a także osoba fizyczna, jeżeli zatrudniają one pracowników są **pracodawcą**. Pracownikiem natomiast jest osoba zatrudniona na podstawie umowy o pracę, powołania, wyboru, mianowania lub spółdzielczej umowy o pracę.

Pracodawca rozpoczynający działalność jest obowiązany, **w terminie 30 dni od dnia rozpoczęcia tej działalności**, zawiadomić na piśmie właściwego inspektora pracy i właściwego państwowego inspektora sanitarnego o miejscu, rodzaju i zakresie prowadzonej działalności. Pracodawca ma również obowiązek powiadomienia inspektora pracy i państwowego inspektora sanitarnego o zmianie miejsca, rodzaju i zakresu prowadzonej działalności, zwłaszcza gdy nastąpiły zmiany technologii lub profilu produkcji mogące powodować zwiększenie zagrożenia dla zdrowia pracowników².

Pracodawca prowadzący działalność powodującą szczególne zagrożenia dla zdrowia lub życia pracowników, np. realizujący prace: na wysokości, w zbiornikach, kanałach, wiążące się z występowaniem szkodliwych dla zdrowia czynników chemicznych lub fizycznych, jak pary, mgły, pyły, hałas, pola elektromagnetyczne itp. może zostać zobowiązany przez inspektora pracy lub państwowego inspektora sanitarnego do okresowej aktualizacji powyższego zawiadomienia².

Obowiązek składania zawiadomień zaczyna ciążyć na prowadzącym działalność gospodarczą z chwilą, gdy uzyska on przymiot pracodawcy, tzn. z chwilą zatrudnienia pierwszego pracownika. Nie dotyczy on prowadzących działalność, którzy zatrudniają wyłącznie osoby wykonujące pracę na innej podstawie niż stosunek pracy (np. cywilno-prawnych umów zlecenia lub o dzieło).

Niedopełnienie powyższych obowiązków stanowi wykroczenie zagrożone karą grzywny².

Przepisy, oprócz formy pisemnej, nie określają wymogów jakie należy spełnić opracowując zawiadomienia do Państwowej Inspekcji Pracy i Państwowej Inspekcji Sanitarnej. Każdy pracodawca zawiadomienie takie może opracować samodzielnie lub wykorzystując np. druki:

Karta zgłoszenia o działalności gospodarczej pracodawcy do Państwowej Inspekcji Pracy, opracowana przez PIP oraz Karta zgłoszenia pracodawcy do Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego, opracowana przez PIS. Druki oraz porady i informacje można otrzymać w terenowych placówkach Państwowej Inspekcji Pracy i Państwowej Inspekcji Sanitarnej lub pobrać z internetu: www.pip.gov.pl

II. Podstawowe obowiązki i odpowiedzialność pracodawcy w dziedzinie bhp

Pracodawca ponosi odpowiedzialność za stan bezpieczeństwa i higieny pracy w zakładzie pracy. Jest on obowiązany chronić zdrowie i życie pracowników przez zapewnienie bezpiecznych i higienicznych warunków pracy przy odpowiednim wykorzystaniu osiągnięć nauki i techniki. W szczególności pracodawca jest obowiązany:

- organizować pracę w sposób zapewniający bezpieczne i higieniczne warunki pracy,
- zapewniać przestrzeganie w zakładzie pracy przepisów oraz zasad bezpieczeństwa i higieny pracy, wydawać polecenia usunięcia uchybień w tym zakresie oraz kontrolować wykonanie tych poleceń,
- zapewniać wykonanie nakazów, wystąpień, decyzji i zarządzeń wydawanych przez organy nadzoru nad warunkami pracy,
- zapewniać wykonanie zaleceń społecznego inspektora pracy.

Zaniedbanie obowiązku zapewnienia pracownikom bezpiecznego stanowiska pracy uzasadnia odpowiedzialność pracodawcy na zasadzie winy – wyrok Sądu Najwyższego z 14 września 2000 r. sygn. akt II UKN 207/00.

Pracodawca konsultuje z pracownikami lub ich przedstawicielami wszystkie działania związane z bezpieczeństwem i higieną pracy, w szczególności dotyczące:

- zmian w organizacji pracy i wyposażeniu stanowisk pracy, wprowadzania nowych procesów technologicznych oraz substancji i preparatów chemicznych, jeżeli mogą one stwarzać zagrożenie dla zdrowia lub życia pracowników,
- oceny ryzyka zawodowego występującego przy wykonywaniu określonych prac oraz informowania pracowników o tym ryzyku,
- tworzenia służby bhp lub powierzania wykonywania zadań tej służby innym osobom oraz wyznaczania pracowników do udzielania pierwszej pomocy,

- przydzielania pracownikom środków ochrony indywidualnej oraz odzieży i obuwia roboczego,
- szkolenia pracowników w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy.

Pracodawca zapewnia odpowiednie warunki do przeprowadzania konsultacji, a zwłaszcza to, aby odbywały się w godzinach pracy. Za czas nieprzepracowany w związku z udziałem w konsultacjach pracownicy lub ich przedstawiciele zachowują prawo do wynagrodzenia.

Pracodawca oraz osoba kierująca pracownikami są obowiązani znać, w zakresie niezbędnym do wykonywania ciężących na nich obowiązków, przepisy o ochronie pracy, w tym przepisy oraz zasady bezpieczeństwa i higieny pracy. W szczególności pracodawca obowiązany jest odbyć i powtarzać okresowo szkolenie w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy.

W razie gdy jednocześnie w tym samym miejscu wykonują pracę pracownicy zatrudnieni przez różnych pracodawców, pracodawcy ci mają obowiązek:

- współpracować ze sobą,
- wyznaczyć koordynatora sprawującego nadzór nad bezpieczeństwem i higieną pracy wszystkich pracowników zatrudnionych w tym samym miejscu,
- ustalić zasady współdziałania uwzględniające sposoby postępowania w przypadku wystąpienia zagrożeń dla zdrowia lub życia pracowników.

Wyznaczenie koordynatora sprawującego nadzór nad bezpieczeństwem i higieną pracy nie zwalnia poszczególnych pracodawców z obowiązku zapewnienia bezpieczeństwa i higieny pracy zatrudnionym przez nich pracownikom².

III. Podstawowe prawa i obowiązki pracownika

W dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy **pracownikowi przysługuje prawo** do:

- powstrzymania się od wykonywania pracy – powiadamiając o tym niezwłocznie przełożonego – w razie gdy warunki pracy nie odpowiadają przepisom bezpieczeństwa i higieny pracy i stwarzają bezpośrednie zagrożenie dla zdrowia lub życia pracownika albo gdy wykonywana przez niego praca grozi takim niebezpieczeństwem innym osobom.

Jeżeli powstrzymanie się od wykonywania pracy nie usuwa zagrożenia, pracownik ma prawo oddalić się z miejsca zagrożenia, również zawiadamiając o tym niezwłocznie przełożonego. Za czas powstrzymania się od wykonywania pracy lub oddalenia się z miejsca zagrożenia, w powyższej sytuacji, pracownik zachowuje prawo do wynagrodzenia.

Powstrzymywanie się pracownika od wykonywania pracy w warunkach nieodpowiadających przepisom bhp nie stanowi naruszenia obowiązku świadczenia pracy tylko wtedy, gdy pracownik zawiadomił o tym niezwłocznie przełożonego (art. 210 § 1 kp) – wyrok Sądu Najwyższego z 9 maja 2000 r. sygn. akt I PKN 619/99.

- powstrzymania się od wykonywania pracy wymagającej szczególnej sprawności psychofizycznej w przypadku, gdy jego stan psychofizyczny nie zapewnia bezpiecznego wykonywania pracy i stwarza zagrożenie dla innych osób.

Powstrzymanie się pracownika od wykonywania pracy wymagającej szczególnej sprawności psychofizycznej może nastąpić tylko po uprzednim zawiadomieniu o tym przełożonego (rozdział VII).

Uprawnień do powstrzymania się od pracy – w razie gdy warunki pracy nie odpowiadają przepisom bezpieczeństwa i higieny pracy i stwarzają bez-

pośrednie zagrożenie dla zdrowia lub życia pracownika albo gdy wykonywana przez niego praca grozi takim niebezpieczeństwem innym osobom, jak również od wykonywania pracy wymagającej szczególnej sprawności psychofizycznej – nie posiadają pracownicy, których obowiązkiem pracowniczym jest ratowanie życia ludzkiego lub mienia, np. funkcjonariusze straży pożarnej, pracownicy zakładowej obrony cywilnej, pracownicy ochrony osób i mienia.

Podstawowym obowiązkiem pracownika w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy jest przestrzeganie przepisów i zasad bhp. W szczególności pracownik jest obowiązany:

- ◆ znać przepisy i zasady bezpieczeństwa i higieny pracy, brać udział w szkoleniu i instruktażu z tego zakresu oraz poddawać się wymagającym egzaminom sprawdzającym,
- ◆ wykonywać pracę w sposób zgodny z przepisami i zasadami bezpieczeństwa i higieny pracy oraz stosować się do wydawanych w tym zakresie poleceń i wskazówek przełożonych,
- ◆ dbać o należyty stan maszyn, urządzeń, narzędzi i sprzętu oraz o porządek i ład w miejscu pracy,
- ◆ stosować środki ochrony zbiorowej, a także używać przydzielonych środków ochrony indywidualnej oraz odzieży i obuwia roboczego, zgodnie z ich przeznaczeniem,
- ◆ poddawać się wstępnym, okresowym i kontrolnym oraz innym zaleceniom badaniom lekarskim i stosować się do wskazań lekarskich,
- ◆ niezwłocznie zawiadomić przełożonego o zauważonym w zakładzie pracy wypadku albo zagrożeniu życia lub zdrowia ludzkiego oraz ostrzec współpracowników, a także inne osoby znajdujące się w rejonie zagrożenia, o grożącym im niebezpieczeństwie,
- ◆ współdziałać z pracodawcą i przełożonymi w wypełnianiu obowiązków dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy.

Osoby kierujące pracownikami są obowiązane:

- ◆ organizować stanowiska pracy zgodnie z przepisami i zasadami bezpieczeństwa i higieny pracy,
- ◆ dbać o sprawność środków ochrony indywidualnej oraz ich stosowanie zgodnie z przeznaczeniem,

- ◆ organizować, przygotowywać i prowadzić prace, uwzględniając zabezpieczenie pracowników przed wypadkami przy pracy, chorobami zawodowymi i innymi chorobami związanymi z warunkami środowiska pracy,
- ◆ dbać o bezpieczny i higieniczny stan pomieszczeń pracy i wyposażenia technicznego, a także o sprawność środków ochrony zbiorowej i ich stosowanie zgodnie z przeznaczeniem,
- ◆ egzekwować przestrzeganie przez pracowników przepisów i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy,
- ◆ zapewniać wykonanie zaleceń lekarza sprawującego opiekę zdrowotną nad pracownikami.

IV. Budowa lub przebudowa obiektu budowlanego, w którym przewidywane są pomieszczenia pracy

Pracodawca jest obowiązany zapewniać pomieszczenia pracy odpowiednie do rodzaju wykonywanych prac i liczby zatrudnionych pracowników. Obiekty budowlane i znajdujące się w nich pomieszczenia pracy, a także tereny i urządzenia z nimi związane należy utrzymywać w stanie zapewniającym bezpieczne i higieniczne warunki pracy.

Zagadnieniem kluczowym, warunkującym spełnienie przez pracodawcę powyższych obowiązków jest uwzględnienie wymagań określonych w przepisach, już w fazie projektowania obiektów i pomieszczeń, w których będą znajdowały się stanowiska pracy.

Pracodawca budujący lub przebudowujący obiekt budowlany, **w którym przewiduje się pomieszczenia pracy jest obowiązany zapewniać, aby prace te były wykonywane na podstawie projektów uwzględniających wymagania bezpieczeństwa i higieny pracy, pozytywnie zaopiniowanych przez uprawnionych rzeczoznawców².**

Projekty powyższe powinny być zaopiniowane w szczególności przez rzeczoznawców do spraw: bezpieczeństwa i higieny pracy; sanitarnohigienicznych; zabezpieczeń przeciwpożarowych.

Pod względem wymagań higienicznych i zdrowotnych projekty warunków zabudowy i zagospodarowania terenu inwestycji oraz dokumentacja projektowa dotycząca budowy, a także zmiany sposobu użytkowania obiektów budowlanych powinna być uzgodniona z Państwową Inspekcją Sanitarną.

Pozwolenie na użytkowanie obiektu budowlanego otrzymać może – zgodnie z ustawą Prawo budowlane³ – pracodawca będący inwestorem po zawiadomieniu organów:

- Inspekcji Ochrony Środowiska,
- Państwowej Inspekcji Sanitarnej,
- Państwowej Inspekcji Pracy,
- Państwowej Straży Pożarnej,

o zakończeniu budowy obiektu budowlanego i zamiarze przystąpienia do jego użytkowania.

Niezajęcie stanowiska przez wymienione organy w terminie 14 dni od dnia otrzymania zawiadomienia, należy traktować jako niezgłoszenie sprzeciwu lub uwag. Jeżeli chodzi o bezpieczeństwo i higienę pracy podstawowe znaczenie mają tu zakres działania oraz uprawnienia Państwowej Inspekcji Pracy oraz Państwowej Inspekcji Sanitarnej.

Zgodnie z ustawą o Państwowej Inspekcji Pracy⁴ inspekcja ta jest organem powołanym do nadzoru i kontroli przestrzegania prawa pracy, w szczególności przepisów i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy. Do zakresu działania Państwowej Inspekcji Pracy należy m.in.:

- ◆ kontrola przestrzegania przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy przy projektowaniu budowy, przebudowy i modernizacji zakładów pracy,
- ◆ uczestniczenie w przejmowaniu do eksploatacji wybudowanych lub przebudowanych zakładów pracy albo ich części w zakresie ustalonym w przepisach prawa pracy.

Inspektor pracy uprawniony jest m.in. do:

- **żądania** okazania dokumentów dotyczących budowy, przebudowy lub modernizacji oraz uruchomienia zakładu pracy, planów i rysunków technicznych, dokumentacji technicznej i technologicznej, wyników ekspertyz, badań i pomiarów dotyczących produkcji bądź innej działalności zakładu. Podmiot kontrolowany ma obowiązek zapewnić inspektorowi pracy warunki i środki niezbędne do sprawnego przeprowadzenia kontroli, a w szczególności niezwłocznie przedstawić żądane dokumenty i materiały.
- **sprzeciwu** przeciwko uruchomieniu wybudowanego lub przebudowanego zakładu pracy albo jego części. Sprzeciw inspektor pracy zgłasza niezwłocznie po stwierdzeniu, że uruchomienie wybudowanego lub przebudowanego zakładu pracy lub jego części mogłoby spowodować bezpośrednie zagrożenie życia lub zdrowia przyszłych pracowników. **Sprzeciw wstrzymuje uruchomienie zakładu lub jego części.** Od sprzeciwu inspektora pracy przysługuje odwołanie, za jego pośrednictwem, w ciągu 14 dni, do okręgowego inspektora pracy.

Zgodnie z ustawą o Państwowej Inspekcji Sanitarnej⁵ inspekcja ta jest powołana do realizacji zadań z zakresu zdrowia publicznego, m.in. poprzez sprawowanie nadzoru nad warunkami higieny: środowiska, pracy w zakładach pracy, radiacyjnej – w celu ochrony zdrowia ludzkiego przed niekorzystnym wpły-

wem szkodliwości i uciążliwości środowiskowych, zapobiegania powstawaniu chorób, w tym chorób zakaźnych i zawodowych.

Do zakresu działania Państwowej Inspekcji Sanitarnej w dziedzinie zapobiegawczego nadzoru sanitarnego należy m.in. uczestniczenie w dopuszczeniu do użytkowania obiektów budowlanych.

Inspektor sanitarny jest uprawniony do kontroli zgodności budowanych obiektów z wymaganiami higienicznymi i zdrowotnymi, określonymi w obowiązujących przepisach.

Przysługuje mu prawo zgłoszenia sprzeciwu przeciwko uruchomieniu wybudowanego lub przebudowanego zakładu pracy lub innego obiektu budowlanego, wprowadzeniu nowych technologii lub zmian w technologii, dopuszczeniu do obrotu materiałów stosowanych w budownictwie lub innych wyrobów mogących mieć wpływ na zdrowie ludzi – jeżeli w toku wykonywanych czynności stwierdzi, że z powodu nieuwzględnienia wymagań higienicznych i zdrowotnych określonych w obowiązujących przepisach mogłoby nastąpić zagrożenie życia lub zdrowia ludzi. **Zgłoszenie sprzeciwu wstrzymuje dalsze działania w sprawach, o których mowa wyżej, do czasu wydania decyzji przez inspektora sanitarnego wyższego stopnia.**

Przy projektowaniu oraz budowie zakładu pracy należy we własnym interesie bezwzględnie zapewnić, by:

- ◆ budowa prowadzona była na podstawie projektu zaopiniowanego (bez uwag) przez uprawnionych rzeczoznawców,
- ◆ podczas prac wykonawczych nie były dokonywane istotne odstępstwa od założeń projektowych,
- ◆ ewentualne odstępstwa były zawsze opiniowane przez uprawnionego rzeczoznawcę.

Przestrzeżenie powyższych zasad pozwoli uniknąć wybudowania lub przebudowania zakładu pracy niezgodnie z obowiązującymi przepisami. Doprowadzenie zakładu pracy, w stosunku do którego wydany został sprzeciw przeciwko uruchomieniu, do stanu właściwego jest zawsze bardzo kosztowne i kłopotliwe. Doświadczenia wskazują, że czasami bywa aż tak kosztowne, że staje się nieopłacalne.

Organizacja i wyposażenie pomieszczeń i stanowisk pracy powinny odpowiadać szczegółowym wymaganiom określonym w branżowych przepisach bezpieczeństwa i higieny pracy oraz Polskich Normach. Przepisy⁶ określają również wymagania, jakim powinna odpowiadać organizacja i wyposażenie stanowisk pracy, niezależnie od branży czy rodzaju wykonywanych prac.

Pomieszczenia pracy i ich wyposażenie powinny zapewniać pracownikom bezpieczne i higieniczne warunki pracy. W pomieszczeniach pracy należy zapewnić oświetlenie naturalne i sztuczne, odpowiednią temperaturę, wymianę powietrza oraz zabezpieczenie przed wilgocią, niekorzystnymi warunkami cieplnymi i nasłonecznieniem, drganiem oraz innymi czynnikami szkodliwymi dla zdrowia i uciążliwościami.

Powierzchnia i wysokość pomieszczeń pracy powinny zapewniać spełnienie wymagań bezpieczeństwa i higieny pracy, z uwzględnieniem rodzaju wykonywanej pracy, stosowanych technologii oraz czasu przebywania pracowników w tych pomieszczeniach. Na każdego z pracowników jednocześnie zatrudnionych w pomieszczeniach stałej pracy powinno przypadać co najmniej 13 m³ wolnej objętości pomieszczenia oraz co najmniej 2 m² wolnej powierzchni podłogi (niezajętej przez urządzenia techniczne, sprzęt itp.).

Pomieszczenia stałej pracy (pomieszczenie pracy, w którym łączny czas przebywania tego samego pracownika w ciągu jednej doby przekracza 4 godziny) nie mogą być niższe niż:

- ◆ 3 m w świetle – jeżeli w pomieszczeniu nie występują czynniki szkodliwe dla zdrowia,
- ◆ 3,3 m w świetle – jeżeli w pomieszczeniu prowadzone są prace mogące powodować występowanie substancji szkodliwych dla zdrowia.

Wysokość pomieszczeń może być obniżona w przypadku zastosowania klimatyzacji – pod warunkiem uzyskania zgody państwowego wojewódzkiego inspektora sanitarnego⁹.

Wysokość pomieszczeń może być również zmniejszona do:

- ◆ 2,5 m w świetle:
 - jeżeli w pomieszczeniu zatrudnionych jest nie więcej niż 4 pracowników, a na każdego z nich przypada co najmniej po 15 m³ wolnej objętości pomieszczenia,
 - w pomieszczeniu usługowym lub produkcyjnym drobnej wytwórczości mieszczącym się w budynku mieszkalnym, jeżeli przy wykonywanych pracach nie występują pyły lub substancje szkodliwe dla zdrowia, hałas nie przekracza dopuszczalnych wartości poziomu dźwięku w budynkach mieszkalnych, określonych w Polskich Normach,

a na jednego pracownika przypada co najmniej 15 m³ wolnej objętości pomieszczenia,

- ◆ 2,2 m w świetle – w dyżurce, portierni, kantorze, kiosku ulicznym, dworcowym i innym oraz w pomieszczeniu usytuowanym na antresoli otwartej do większego pomieszczenia.

Pomieszczenia stałej pracy nie powinny być lokalizowane poniżej poziomu otaczającego terenu, z wyjątkiem pomieszczeń:

- w których wymaga tego rodzaj produkcji,
- garażu, kotłowni i warsztatach podręcznych,
- handlowych, usługowych i gastronomicznych w ulicznych przejściach podziemnych, w podziemnych stacjach komunikacyjnych i tunelach, w domach handlowych i hotelach oraz w obiektach zabytkowych, pod warunkiem zachowania wymagań przepisów techniczno-budowlanych (Prawo budowlane oraz akty wykonawcze do tej ustawy) i po uzyskaniu zgody właściwego państwowego wojewódzkiego inspektora sanitarnego, wydanej w porozumieniu z okręgowym inspektorem pracy.

Po spełnieniu powyższych warunków oraz zapewnieniu oświetlenia dziennego, pomieszczenia stałej pracy mogą znajdować się również w suterrenach lub piwnicach.

Pomieszczenia czasowej pracy (pomieszczenie pracy, w którym łączny czas przebywania tego samego pracownika w ciągu jednej doby trwa od 2 do 4 godzin) nie mogą być niższe niż:

- ◆ 2,2 m w świetle – jeżeli w pomieszczeniu nie występują czynniki szkodliwe dla zdrowia,
- ◆ 2,5 m w świetle – jeżeli w pomieszczeniu prowadzone są prace mogące powodować występowanie substancji szkodliwych dla zdrowia.

Podłogi w pomieszczeniach oraz na drogach znajdujących się w obiektach budowlanych powinny być równe, nieśliskie, niepyłące i odporne na ścieranie oraz nacisk, a także być przystosowane do łatwego utrzymania w czystości. W pomieszczeniach, w których mogą wystąpić mieszaniny wybuchowe palnych par, pyłów lub gazów z powietrzem, powierzchnie podłóg powinny być wykonane z materiału niepowodującego iskrzenia mechanicznego lub wyładowań elektrostatycznych. Jeżeli podłoga jest wykonana z materiału będącego dobrym przewodnikiem ciepła lub jeżeli przy wykonywaniu pracy występuje jej zamoczenie, w przejściach oraz w miejscach do stania i siedzenia powinny znajdować się podesty izolujące od zimna lub wilgoci

albo powinny być stosowane inne środki izolujące. Podesty muszą być stabilne, wytrzymałe, zabezpieczające przed poślizgiem i potknięciem oraz łatwe do utrzymania w czystości. Do pomieszczeń i stanowisk pracy położonych na różnych poziomach powinny prowadzić bezpieczne dojścia stałymi schodami lub pochylniami. Nawierzchnie schodów, pomostów i pochylni nie mogą być śliskie, a w miejscach, w których może występować zaleganie pyłów – powinny być ażurowe.

Ściany i sufity pomieszczeń pracy, w których wydzielają się substancje szkodliwe dla zdrowia pracowników lub pyły niebezpieczne pod względem wybuchowym, powinny mieć pokrycie ochronne, zabezpieczające przed adsorpcją i gromadzeniem się pyłu oraz powinny być przystosowane do łatwego czyszczenia lub zmywania. Jeżeli ze względu na rodzaj wykonywanych robót lub rodzaj stosowanych urządzeń może zachodzić niebezpieczeństwo wybuchu, stropy, dachy i ściany pomieszczeń pracy powinny być wykonane zgodnie z wymaganiami bezpieczeństwa dla tego rodzaju robót lub znajdujących się tam urządzeń oraz zgodnie z przepisami techniczno-budowlanymi.

Oświetlenie dzienne, zgodnie z wymaganiami PN-71/B-02380 „Oświetlenie wewnątrz światłem dziennym. Warunki ogólne.”, należy zapewnić we wszystkich pomieszczeniach stałej pracy, chyba że jest to niemożliwe lub niewskazane ze względu na technologię produkcji, a na stosowanie oświetlenia wyłącznie elektrycznego pracodawca uzyskał zgodę właściwego państwowego wojewódzkiego inspektora sanitarnego wydaną w porozumieniu z okręgowym inspektorem pracy.

Oświetlenie elektryczne należy zapewnić we wszystkich miejscach na terenie zakładu pracy, w których mogą przebywać pracownicy w porze nocnej lub jeżeli oświetlenie dzienne jest niewystarczające. Warunki, jakim powinno odpowiadać oświetlenie ogólne i awaryjne określone są w Polskich Normach:

- ◆ **PN-EN 1837: 2002 (U)** – Bezpieczeństwo maszyn. Oświetlenie własne maszyn,
- ◆ **PN-EN 1838: 2002 (U)** – Oświetlenie awaryjne,
- ◆ **PN-EN 12464-1: 2003 (U)** – Technika świetlna. Oświetlenie miejsc pracy. Część 1: Miejsca pracy wewnątrz pomieszczeń,
- ◆ **PN-71/E-02034** – Oświetlenie elektryczne terenów budowy, przemysłowych, kolejowych i portowych oraz dworców i środków transportu publicznego.

Norma **PN-EN 12464-1: 2003 (U)** – Technika świetlna. Oświetlenie miejsc pracy. Część 1: Miejsca pracy wewnątrz pomieszczeń, zastąpiła normę **PN-84/E-02033** – Oświetlenie wewnątrz światłem elektrycznym, zawierającą szczegółowe wymagania dotyczące oświetlenia sztucznego. Zaleca się, aby wymagania zawarte w PN-84/E-02033 w dalszym ciągu stosować jako „zasady bhp”, stanowiące przykład tzw. „dobrej praktyki” w dziedzinie higieny pracy.

Uzyskanie zgody na lokalizację pomieszczeń pracy poniżej poziomu terenu (w miejscu pozbawionym dostępu do światła dziennego) nie wymaga dodatkowo zgody na stosowanie oświetlenia sztucznego w tych pomieszczeniach- wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 12 marca 2003 r., sygn. akt II SA 3979/02.

Uzyskanie przez pracodawcę zgody właściwego państwowego wojewódzkiego inspektora sanitarnego, wydanej w porozumieniu z okręgowym inspektorem pracy, na zlokalizowanie pomieszczeń pracy poniżej poziomu otaczającego teren stanowi o uzyskaniu zgody na odstępstwo od zasady zagwarantowania przez pracodawcę oświetlenia pomieszczeń pracy światłem dziennym. Zgoda na lokalizację pomieszczeń pracy w miejscu pozbawionym dostępu do światła dziennego zawiera więc w sobie zgodę na stosowanie oświetlenia sztucznego.

Ogrzewanie w pomieszczeniach pracy powinno zapewnić temperaturę odpowiednią do rodzaju wykonywanej pracy (metod pracy i wysiłku fizycznego niezbędnego do jej wykonania) nie niższą niż 14°C (287 K), chyba że względy technologiczne na to nie pozwalają. W pomieszczeniach pracy, w których jest wykonywana lekka praca fizyczna i w pomieszczeniach biurowych temperatura nie może być niższa niż 18°C (291 K).

Odstąpienie przez pracodawcę od wykonania obowiązku zapewnienia pracownikom odpowiedniej temperatury w pomieszczeniach pracy może być usprawiedliwione względami technologicznymi, a nie jego sytuacją ekonomiczną – wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 20 września 2001 r., sygn. akt S. A./Bk 75/01.

Wentylacja w pomieszczeniach pracy powinna zapewnić wymianę powietrza wynikającą z potrzeb użytkowych i funkcji tych pomieszczeń, bilansu ciepła i wilgotności oraz zanieczyszczeń stałych i gazowych. Niezbędna wymiana powietrza w pomieszczeniach pracy, w których wydzielają się substancje szkodliwe dla zdrowia, powinna zapewnić czystość powietrza, co najmniej w granicach nie przekraczających wartości najwyższych dopuszczalnych stężeń¹³ tych substancji.

Instalacje i urządzenia elektryczne powinny być tak wykonane i eksploatowane, aby nie narażały pracowników na porażenie prądem elektrycznym, przepięcia atmosferyczne, szkodliwe oddziaływanie pól elektromagnetycznych oraz nie stanowiły zagrożenia pożarowego, wybuchowego i nie powodowały innych szkodliwych skutków.

V. Wymagania bezpieczeństwa i higieny pracy dotyczące maszyn i urządzeń technicznych

Maszyny i inne urządzenia techniczne (w tym narzędzia pracy) powinny być tak konstruowane i budowane, aby:

- zapewniały bezpieczne i higieniczne warunki pracy, w szczególności zabezpieczały pracownika przed urazami, działaniem niebezpiecznych substancji chemicznych, porażeniem prądem elektrycznym, nadmiernym hałasem, szkodliwymi wstrząsami, działaniem wibracji i promieniowania oraz szkodliwym i niebezpiecznym działaniem innych czynników środowiska pracy,
- uwzględniały zasady ergonomii.

Jeżeli maszyny i inne urządzenia techniczne nie zapewniają bezpiecznych i higienicznych warunków pracy należy je wyposażyć w odpowiednie zabezpieczenia. W przypadku gdy konstrukcja zabezpieczenia jest uzależniona od warunków lokalnych, wyposażenie maszyny lub innego urządzenia technicznego w odpowiednie zabezpieczenia należy do obowiązków pracodawcy.

Niedopuszczalne jest wyposażanie stanowisk pracy w maszyny i inne urządzenia techniczne (w tym narzędzia pracy), które nie spełniają wymagań dotyczących oceny zgodności⁸.

Z dniem 1 stycznia 2003 r. w każdym zakładzie pracy muszą być spełnione **minimalne wymagania dotyczące bezpieczeństwa i higieny pracy w zakresie użytkowania maszyn przez pracowników podczas pracy⁸**.

Pod pojęciem „maszyny” należy rozumieć wszelkie maszyny i inne urządzenia techniczne, narzędzia oraz instalacje użytkowane podczas pracy, a także sprzęt do tymczasowej pracy na wysokości, w szczególności drabiny i rusztowania.

Natomiast „użytkowanie maszyny” to wykonywanie wszelkich czynności związanych z maszyną, w szczególności jej uruchamianie lub zatrzymywanie, posługiwanie się nią, transportowanie, naprawianie, modernizowanie, modyfikowanie, konserwowanie i obsługiwanie, w tym także czyszczenie.

Minimalne wymagania, jakie muszą spełniać użytkowane maszyny to w szczególności:

- elementy sterownicze, które mają wpływ na bezpieczeństwo pracowników, powinny być widoczne i możliwe do zidentyfikowania oraz odpowiednio oznakowane;
- uruchomienie maszyny (poza przypadkami ponownego uruchomienia lub zmian parametrów pracy maszyny, o ile są spowodowane prawidłowym cyklem roboczym urządzenia automatycznego) powinno być możliwe tylko poprzez celowe zadziałanie na przeznaczony do tego celu układ sterowania;
- maszyny powinny być wyposażone w:
 - układ sterowania przeznaczony do całkowitego i bezpiecznego ich zatrzymywania (każde stanowisko pracy wyposaża się w element sterowniczy przeznaczony do zatrzymywania całej maszyny lub niektórych jej części, w zależności od rodzaju zagrożenia tak, aby maszyna była bezpieczna),
 - urządzenie zatrzymania awaryjnego (ze względu na zagrożenia, jakie stwarzają maszyny, w zależności od czasu ich zatrzymywania),
 - środki ochrony przed zagrożeniami spowodowanymi emisją lub wyrzucaniem substancji, materiałów lub przedmiotów,
 - środki ochrony odpowiednie do występującego ryzyka upadku przedmiotów lub ich wyrzucenia,
 - odpowiednie obudowy lub urządzenia wyciągowe znajdujące się w pobliżu źródła zagrożenia emisją gazu, oparów, płynu lub pyłu,
 - łatwo rozpoznawalne urządzenia służące do odłączania od źródeł energii (ponowne przyłączenie maszyny do źródeł energii nie może stanowić zagrożenia dla pracowników),
 - znaki ostrzegawcze i oznakowania konieczne do zapewnienia bezpieczeństwa pracowników.

Jeżeli występuje ryzyko oderwania lub rozpadnięcia się części maszyn powodujące zagrożenie dla bezpieczeństwa i zdrowia pracowników, pracodawca powinien zastosować odpowiednie środki ochronne. W przypadku wystąpienia ryzyka bezpośredniego kontaktu z ruchomymi częściami maszyn, mogącego powodować wypadki, stosuje się osłony lub inne urządzenia ochronne, które zapobiegałyby dostępowi do strefy zagrożenia lub zatrzymywałyby ruch części niebezpiecznych. Części maszyn o wysokiej lub bardzo niskiej temperaturze zabezpiecza się w celu uniknięcia ryzyka ich dotknięcia lub zbliżenia się do nich.

Maszyny należy odpowiednio zabezpieczyć w celu ochrony pracowników przed:

- ryzykiem pożaru, przegrzania lub uwolnienia się gazu, pyłu, płynu oraz innych substancji wytwarzanych, używanych lub zmagazynowanych w maszynach;
- ryzykiem wybuchu urządzenia lub substancji wytwarzanych, używanych albo zmagazynowanych w maszynach;
- zagrożeniami wynikającymi z bezpośredniego lub pośredniego kontaktu z energią elektryczną.

Maszyny nabyte przed dniem 1 stycznia 2003 r. powinny być, w terminie do dnia 1 stycznia 2006 r., dostosowane do minimalnych wymagań dotyczących maszyn⁸.

Do podstawowych obowiązków pracodawcy dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy przy użytkowaniu maszyn przez pracowników należy:

- poddanie maszyn, w przypadku gdy bezpieczne ich użytkowanie jest uzależnione od warunków, w jakich są one instalowane:
 - wstępnej kontroli po ich zainstalowaniu, a przed przekazaniem do eksploatacji po raz pierwszy,
 - kontroli po zainstalowaniu na innym stanowisku pracy lub w innym miejscu;
- poddanie maszyn narażonych na działanie warunków powodujących pogorszenie ich stanu technicznego, co może spowodować powstanie sytuacji niebezpiecznych:
 - okresowej kontroli, a także badaniom,
 - specjalnej kontroli, w przypadku możliwości pogorszenia bezpieczeństwa związanego z maszyną, a będącego wynikiem: prac modyfikacyjnych, zjawisk przyrodniczych, wydłużonego czasu postoju maszyny, niebezpiecznych uszkodzeń oraz wypadków przy pracy.

Wszystkie powyższe kontrole powinny być dokonywane przez jednostki działające na podstawie odrębnych przepisów albo osoby upoważnione przez pracodawcę i posiadające odpowiednie kwalifikacje. Wyniki tych kontroli rejestruje się i **przechowuje, do dyspozycji zainteresowanych organów, zwłaszcza nadzoru i kontroli warunków pracy, przez okres 5 lat od dnia zakończenia tych kontroli.** Jeżeli maszyny są użytkowane poza terenem zakła-

du pracy, w miejscu ich użytkowania powinien być dostępny dokument potwierdzający przeprowadzenie ostatniej kontroli maszyny. Jeżeli obsługa, naprawa, remont lub konserwacja maszyn powoduje zagrożenia dla bezpieczeństwa lub zdrowia pracowników, pracodawca powinien zapewnić, aby czynności te wykonywane były przez pracowników upoważnionych i posiadających odpowiednie kwalifikacje.

Ponadto pracodawca jest zobowiązany do współdziałania z pracownikami w celu zapewnienia bezpieczeństwa przy użytkowaniu maszyn. Pracodawca powinien:

- zapewnić pracownikom dostęp do informacji, w tym pisemnych instrukcji dotyczących użytkowania maszyn, zawierających co najmniej informacje dotyczące bezpieczeństwa i higieny pracy w zakresie:
 - warunków użytkowania maszyn,
 - występowania możliwych do przewidzenia sytuacji nietypowych,
 - praktyki użytkowania maszyn;
- informować pracowników o zagrożeniach związanych z maszynami znajdującymi się w miejscu pracy lub jego otoczeniu oraz wszelkich zmianach w nich wprowadzonych w takim zakresie, w jakim zmiany te mogą mieć wpływ na bezpieczeństwo maszyny, nawet gdy pracownicy bezpośrednio nie użytkują tych maszyn;
- podejmować niezbędne działania, aby pracownicy:
 - użytkujący maszyny odbyli odpowiednie przeszkolenie w zakresie bezpiecznego ich użytkowania,
 - wykonujący naprawy, modernizację, konserwację lub obsługę maszyn odbyli specjalistyczne przeszkolenie w tym zakresie.

Nowe maszyny, wprowadzane do obrotu po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej (1 maja 2004 r.) muszą spełniać **wymagania zasadnicze**⁹. Dokonując zakupu takiej maszyny, w celu wyposażenia stanowiska pracy, należy w szczególności sprawdzić czy jest ona oznaczona w sposób czytelny i trwały. Oznaczenie powinno zawierać co najmniej:

- ◆ nazwę i adres producenta;
- ◆ oznakowanie CE;
- ◆ oznaczenie serii lub typu maszyny;
- ◆ numer fabryczny, jeżeli stosuje się numery fabryczne;
- ◆ rok budowy maszyny.

Do maszyn powinna być dołączona instrukcja zawierająca:

- ◆ informacje zamieszczone w oznaczeniu maszyny, z wyłączeniem numeru fabrycznego;
- ◆ informacje ułatwiające konserwację maszyny – takie jak: adres importera, serwisu;
- ◆ przewidywane zastosowanie maszyny;
- ◆ informacje o stanowisku lub stanowiskach roboczych, które może zajmować operator;
- ◆ instrukcje dotyczące bezpiecznego przekazywania do eksploatacji, użytkowania, przemieszczania maszyny z podaniem jej masy i masy części maszyny, jeżeli mają one być transportowane osobno, montażu i jej demontażu, regulacji, konserwacji, obsługi i napraw;
- ◆ w koniecznych przypadkach:
 - informacje o niedopuszczalnych sposobach użytkowania maszyny,
 - wskazówki szkoleniowe,
 - podstawowe charakterystyki narzędzi, które mogą być stosowane w maszynie.

Maszyny oddawane do eksploatacji powinny być wyposażone w instrukcję w języku polskim. Do instrukcji powinny być dołączone rysunki i schematy przeznaczone do uruchamiania, konserwacji, kontroli, sprawdzania prawidłowości działania maszyny, a także, jeżeli ma to zastosowanie, naprawy maszyny oraz wszelkie istotne zalecenia, w szczególności odnoszące się do bezpieczeństwa. W niezbędnych przypadkach instrukcja powinna określać wymagania w zakresie instalowania i montażu, w szczególności dotyczące zastosowanych tłumików drgań, rodzaju i masy płyt fundamentowych, mające na celu zmniejszenie hałasu lub drgań. Instrukcja powinna zawierać informacje dotyczące hałasu emitowanego przez maszynę i podawać wartości rzeczywiste podanych niżej parametrów albo ich wartości określone w wyniku pomiarów wykonanych na identycznych maszynach. Jeżeli producent przewiduje, że maszyna będzie użytkowana w atmosferze zagrożonej wybuchem, instrukcja powinna zawierać wszelkie informacje niezbędne do użytkowania maszyny w takich warunkach.

Urządzenia techniczne objęte **dozorem technicznym**¹⁴, z wyjątkiem urządzeń znajdujących się w obrocie i oznaczonych przez wytwarzającego znakiem dozoru technicznego¹⁵, mogą być eksploatowane tylko na podstawie decyzji zezwalającej na ich eksploatację, wydanej przez organ właściwej jednostki dozoru technicznego¹⁶.

W przypadku nieprzestrzegania przez eksploatującego przepisów o dozorze technicznym organ właściwej jednostki dozoru technicznego wydaje decyzję o wstrzymaniu eksploatacji urządzenia. Decyzję taką organ dozoru technicznego wydaje również w razie stwierdzenia zagrożenia dla życia lub zdrowia ludzkiego oraz mienia i środowiska. Eksploatujący urządzenie techniczne jest obowiązany niezwłocznie zawiadomić organ właściwej jednostki dozoru technicznego o każdym niebezpiecznym uszkodzeniu urządzenia lub nie-szczęśliwym wypadku związanym z jego eksploatacją.

VI. Stosowanie czynników i procesów pracy szczególnie niebezpiecznych dla życia

Niedopuszczalne jest stosowanie:

- materiałów i procesów technologicznych bez uprzedniego ustalenia stopnia ich szkodliwości dla zdrowia pracowników i podjęcia odpowiednich środków profilaktycznych,
- substancji i preparatów chemicznych nieoznakowanych w sposób widoczny, umożliwiający ich identyfikację,
- niebezpiecznych substancji i niebezpiecznych preparatów chemicznych bez posiadania aktualnego spisu tych substancji i preparatów oraz kart charakterystyki, a także opakowań zabezpieczających przed ich szkodliwym działaniem, pożarem lub wybuchem.

substancja chemiczna – to pierwiastki chemiczne i ich związki w stanie, w jakim występują w przyrodzie lub zostają uzyskane za pomocą procesu produkcyjnego, ze wszystkimi dodatkami wymaganymi do zachowania ich trwałości, oprócz rozpuszczalników, które można oddzielić bez wpływu na stabilność i skład substancji, i wszystkimi zanieczyszczeniami powstałymi w wyniku zastosowanego procesu produkcyjnego¹⁰;

preparaty chemiczne – to mieszaniny lub roztwory składające się co najmniej z dwóch substancji¹⁰.

Substancjami i preparatami niebezpiecznymi są substancje i preparaty:

- ◆ o właściwościach: wybuchowych; utleniających,
- ◆ łatwo palne; wysoce łatwo palne; skrajnie łatwo palne,
- ◆ toksyczne; bardzo toksyczne,
- ◆ szkodliwe; żrące; drażniące; uczulające,
- ◆ rakotwórcze; mutagenne,
- ◆ działające szkodliwie na rozrodczość,
- ◆ niebezpieczne dla środowiska.

Stosowanie niebezpiecznych substancji i preparatów chemicznych jest dopuszczalne pod warunkiem zastosowania środków zapewniających pracowni-

kom ochronę ich zdrowia i życia. W razie zatrudniania pracownika w warunkach narażenia na działanie **substancji, preparatów, czynników lub procesów technologicznych o działaniu rakotwórczym lub mutagennym**, pracodawca jest zobowiązany:

- zastępować te substancje, preparaty, czynniki lub procesy technologiczne mniej szkodliwymi dla zdrowia lub stosować inne dostępne środki ograniczające stopień tego narażenia, przy odpowiednim wykorzystaniu osiągnięć nauki i techniki,
- rejestrować wszystkie rodzaje prac w kontakcie z substancjami, preparatami, czynnikami lub procesami technologicznymi o działaniu rakotwórczym lub mutagennym,
- prowadzić rejestr pracowników zatrudnionych przy tych pracach.

Podstawowe obowiązki pracodawcy w zapobieganiu zagrożeniom chemicznym, w tym dotyczące: identyfikacji zagrożeń chemicznych, magazynowania, oceny ryzyka zawodowego związanego z użytkowaniem substancji i preparatów chemicznych, podejmowania działań zapobiegawczych zawiera opracowanie dostępne na stronie internetowej Państwowej Inspekcji Pracy – www.pip.gov.pl

W razie zatrudniania pracownika w warunkach narażenia na działanie **szkodliwych czynników biologicznych** pracodawca jest zobowiązany:

- stosować wszelkie dostępne środki eliminujące narażenie, a jeżeli jest to niemożliwe – ograniczające stopień tego narażenia, przy odpowiednim wykorzystaniu osiągnięć nauki i techniki,
- prowadzić rejestr prac narażających pracowników na działanie szkodliwych czynników biologicznych oraz rejestr pracowników zatrudnionych przy takich pracach.

Pracodawca jest obowiązany chronić pracowników przed **promieniowaniem jonizującym**, pochodzącym ze źródeł sztucznych i naturalnych, występujących w środowisku pracy.

Dawka promieniowania jonizującego pochodzącego ze źródeł naturalnych, otrzymywana przez pracownika przy pracy w warunkach narażenia na to promieniowanie, nie może przekraczać dawek granicznych¹².

Pracodawca prowadzący działalność, która stwarza możliwość **wystąpienia nagłego niebezpieczeństwa dla zdrowia lub życia pracowników** jest obowiązany zapewnić:

- odpowiednie do rodzaju niebezpieczeństwa urządzenia i sprzęt ratowniczy oraz ich obsługę przez osoby należycie przeszkolone,
- udzielenie pierwszej pomocy poszkodowanym.

Pracodawca jest obowiązany zapewnić, aby prace, przy których istnieje możliwość **wystąpienia szczególnego zagrożenia dla zdrowia lub życia ludzkiego**, były wykonywane przez co najmniej dwie osoby, w celu zapewnienia asekuracji (rozdział VII).

VII. Wybrane prace stwarzające szczególne zagrożenia

Prace szczególnie niebezpieczne. Pracodawca ma obowiązek ustalenia i aktualizowania wykazu prac szczególnie niebezpiecznych występujących w jego zakładzie pracy. Przez prace szczególnie niebezpieczne rozumie się prace określone w ogólnych przepisach bezpieczeństwa i higieny pracy⁶ oraz prace określone jako szczególnie niebezpieczne w innych przepisach dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy lub w instrukcjach eksploatacji urządzeń i instalacji, a także inne prace o zwiększonym zagrożeniu lub wykonywane w utrudnionych warunkach, uznane przez pracodawcę za szczególnie niebezpieczne.

Ogólne przepisy bhp do prac szczególnie niebezpiecznych zaliczają:

- ◆ roboty budowlane, rozbiórkowe, remontowe i montażowe prowadzone bez wstrzymania ruchu zakładu pracy lub jego części,
- ◆ prace w zbiornikach, kanałach, wnętrzach urządzeń technicznych i innych niebezpiecznych przestrzeniach zamkniętych,
- ◆ prace przy użyciu materiałów niebezpiecznych,
- ◆ prace na wysokości.

W stosunku do prac szczególnie niebezpiecznych, które pracodawca zamieścił w wykazie, należy określić szczegółowe wymagania bhp przy ich wykonywaniu. Formę prowadzenia tych dokumentów ustala pracodawca. Przy wykonywaniu takich prac należy zapewnić:

- **bezpośredni nadzór nad tymi pracami wyznaczonych w tym celu osób,**
- **odpowiednie środki zabezpieczające.**

Środkami takimi może być:

- wykonywanie pracy w zespołach co najmniej dwuosobowych - w celu zapewnienia asekuracji,
- wyposażenie pracowników w odpowiednie środki ochrony indywidualnej (np. odzież ochronna, ochrony kończyn dolnych i górnych, sprzęt chroniący przed upadkiem z wysokości),
- zapewnienie środków ochrony zbiorowej, czyli środków przeznaczonych do jednoczesnej ochrony grupy osób przed niebezpiecz-

nymi i szkodliwymi czynnikami występującymi w środowisku pracy, np. systemy wentylacji, odpylania,

- urządzenia ochronne, np. osłony stref niebezpiecznych, czujniki wyłączające ruch elementów niebezpiecznych, środki ochronne przed porażeniem prądem elektrycznym;

- **instruktaż pracowników obejmujący przede wszystkim:**

- ◆ imienny podział pracy,
- ◆ kolejność wykonywania zadań,
- ◆ wymagania bhp przy poszczególnych czynnościach.

Obowiązki powyższe mogą być zrealizowane, np. przez:

- protokolarne ustalenie przez pracodawcę i osobę kierującą pracownikami szczegółowych warunków bezpieczeństwa i higieny pracy prowadzonych robót z imiennym podziałem obowiązków w tym zakresie,
- podejmowanie i prowadzenie prac wyłącznie na podstawie pisemnego pozwolenia, którego tryb wydawania ustalił pracodawca,
- poinformowanie pracowników o właściwościach stosowanych materiałów, półfabrykatów i wyrobów gotowych, oraz o sposobach bezpiecznego ich stosowania i postępowania w sytuacjach awaryjnych.

Prace szczególnie niebezpieczne to również prace określone w branżowych przepisach dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy (załącznik nr 1).

Prace, które powinny być wykonywane przez co najmniej dwie osoby.

Wykonywanie niektórych prac wiąże się z możliwością wystąpienia szczególnego zagrożenia dla zdrowia, a nawet życia, osób je wykonujących. Przy pracach takich należy przedsięwziąć szczególne środki ostrożności. Jednym ze sposobów zwiększenia bezpieczeństwa ludzi wykonujących takie prace jest zapewnienie im asekuracji przez osoby mogące natychmiast interweniować w sytuacji pojawienia się zagrożenia. Dlatego w przepisach bhp, zarówno ogólnie obowiązujących¹⁷, jak i branżowych, ustalono rodzaje prac, które powinny być wykonywane przez co najmniej dwie osoby (załącznik nr 2 i 3).

Prace wymagające szczególnej sprawności psychofizycznej. Niektóre prace zostały uznane za prace wymagające szczególnej sprawności psychofizycznej. Charakteryzują się one głównie tym, że ich wykonywanie stwarza zagrożenia nie tylko dla ich bezpośrednich wykonawców, ale również dla innych osób, które mogą znaleźć się w pobliżu ich wykonywania. Za wymagające szczególnej sprawności psychofizycznej obligatoryjnie uznane są prace wymienione w obowiązujących przepisach¹⁸ (załącznik nr 4).

VIII. Zarządzanie bezpieczeństwem i higieną pracy

Najskuteczniejszym sposobem zapewnienia wysokiego poziomu bezpieczeństwa pracy jest właściwe **zarządzanie bezpieczeństwem pracy**.

Należy bezwzględnie pamiętać, że **skuteczne zarządzanie bezpieczeństwem pracy polega głównie na umiejętności przewidywania i zapobiegania pojawianiu się problemów, a nie walki z nimi dopiero wówczas, gdy wystąpiły i spowodowały niekorzystne skutki**.

Podstawowe zasady działań w zakresie zarządzania bezpieczeństwem pracy powinny być usystematyzowane w następującej hierarchii ważności:

- unikanie ryzyka w miejscu pracy,
- likwidowanie źródeł zagrożeń zawodowych,
- dostosowanie warunków pracy do psychofizycznych właściwości pracownika,
- zastępowanie niebezpiecznych technologii, maszyn, urządzeń, surowców itp. mniej niebezpiecznymi,
- stosowanie przede wszystkim ochrony zbiorowych, a dopiero w ostateczności środków ochrony indywidualnej.

Należy podejmować działania, obejmujące przede wszystkim:

- ocenę ryzyka zawodowego,
- stosowanie niezbędnych środków profilaktycznych zmniejszających to ryzyko,
- zapewnienie pracownikom niezbędnych informacji i szkoleń nt. zasad ochrony przed zagrożeniami.

Podstawowe działania, na poziomie każdego przedsiębiorstwa, dla zapewnienia bezpiecznych warunków pracy to:

- określenie ogólnej polityki i celów kierownictwa firmy w zakresie bezpieczeństwa i ochrony zdrowia pracowników,
- zapewnienie niezbędnych informacji umożliwiających wdrożenie ogólnej polityki,
- uwzględnienie zagadnień bezpieczeństwa i ochrony zdrowia pracowników w zarządzaniu i podejmowaniu decyzji, na każdym poziomie funkcjonowania firmy,

- konsultowanie spraw w dziedzinie bezpieczeństwa pracy z pracownikami,
- monitorowanie i przegląd efektywności przyjętej polityki i całego systemu zarządzania firmą.

Typowy model zarządzania bezpieczeństwem pracy, również w małym i średnim przedsiębiorstwie, uwzględniający powyższe zasady to:

- **polityka ogólna** – jasno określić zobowiązania, cele, odpowiedzialność oraz procedury funkcjonowania przedsiębiorstwa;
- **planowanie** – zidentyfikować i oceniać ryzyko zawodowe, jakie występuje przy wykonywaniu pracy w przedsiębiorstwie. Działania podejmowane w trakcie procesu planowania powinny obejmować:
 - ocenę ryzyka zawodowego i działań ograniczających to ryzyko,
 - określenie potrzeb dotyczących działań kontrolnych w firmie,
 - identyfikację potrzeb firmy w zakresie szkolenia,
 - upewnienie się, że pracownicy posiadają dostateczną wiedzę i umiejętności w zakresie bezpiecznego wykonywania pracy oraz że są im dostarczane niezbędne wskazówki i instrukcje;
- **wprowadzanie i działania** – chodzi głównie o praktyczne wdrażanie założeń przyjętych w procesie planowania. Może to polegać np. na:
 - wprowadzaniu niezbędnych zmian organizacji i procedur wykonywania pracy, wyposażenia, maszyn, urządzeń, narzędzi,
 - szkoleniach kadry kierowniczej i pracowników wykonawczych,
 - doskonaleniu przepływu informacji;
- **kontrola i korygowanie działań** – stan bezpieczeństwa pracy w firmie należy monitorować i w razie potrzeby korygować. W tym celu powinny być stosowane metody proaktywne (np. podejmowanie działań wynikających z dokonanych kontroli, przeglądów, audytów) i reaktywne (np. na podstawie wniosków wynikających z okoliczności i przyczyn zaistniałych wypadków przy pracy oraz „zdarzeń potencjalnie wypadkowych”). Oczywiście zdecydowane pierwszeństwo należy dać metodom proaktywnym.

Każdy pracodawca powinien upewnić się, że w jego zakładzie pracy właściwie funkcjonuje system bezpieczeństwa i ochrony zdrowia pracowników. Pomocna w tym zakresie może być następująca lista kontrolna:

1. *Czy są opracowane jasne procedury postępowania i odpowiedzialności w dziedzinie bezpieczeństwa i ochrony zdrowia?*
2. *Czy każdy pracownik, niezależnie od zajmowanego stanowiska i pełnionej funkcji, zna procedury i odpowiedzialność dotyczące jego bezpośrednio?*

3. Czy w firmie znane i stosowane są przepisy bezpieczeństwa i higieny pracy?

4. Czy zostały zidentyfikowane główne zagrożenia oraz podejmowane są działania dla likwidacji lub przynajmniej znacznego ograniczenia tych zagrożeń?

5. Czy pracownikom zapewniono niezbędne środki ochrony indywidualnej oraz przeszkolenie w zakresie posługiwania się tymi środkami – w sytuacji, gdy nie ma innych możliwości uniknięcia ryzyka zawodowego?

6. Czy pracownicy zostali poinformowani o ryzyku zawodowym występującym na ich stanowisku pracy i sposobach unikania zagrożeń?

7. Czy pracownicy uczestniczą w konsultacjach nt. bezpieczeństwa i ochrony zdrowia w zakładzie?

8. Czy pracownicy wiedzą kogo i w jaki sposób należy informować o niebezpiecznych warunkach pracy i zaistniałych wypadkach?

9. Czy w zakładzie prowadzone są regularne kontrole miejsc pracy z uwzględnieniem stosowania przez pracowników obowiązujących procedur bezpieczeństwa pracy?

10. Czy w zakładzie funkcjonuje system przeglądu polityki i procedur bezpieczeństwa pracy?

Informację i wskazówki dotyczące zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy zawiera również Polska Norma PN-N-18004 „Systemy zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy. Wytyczne”.

IX. Profilaktyczna ochrona zdrowia

Pracodawca jest zobowiązany:

- oceniać i dokumentować ryzyko zawodowe związane z wykonywaną pracą oraz stosować niezbędne środki profilaktyczne zmniejszające ryzyko,
- informować pracowników o ryzyku zawodowym, które wiąże się z wykonywaną pracą, oraz o zasadach ochrony przed zagrożeniami.

Pod pojęciem **ryzyko zawodowe** należy rozumieć prawdopodobieństwo wystąpienia niepożądanych zdarzeń związanych z wykonywaną pracą, powodujących straty. W szczególności należy mieć na uwadze prawdopodobieństwo wystąpienia u pracowników niekorzystnych skutków zdrowotnych w wyniku zagrożeń zawodowych występujących w środowisku pracy (stan środowiska pracy mogący spowodować wypadek lub chorobę) lub sposobu wykonywania pracy⁶.

Jeśli w zakładzie pracy istnieje grupa stanowisk, na których wykonywane są takie same zadania w takich samych warunkach, wystarczające jest dokonanie oceny na jednym z tych stanowisk. Podstawową sprawą jest, by nie komplikować oceny. Oceny ryzyka zawodowego można dokonać najprostszymi metodami, ale **zawsze w sposób udokumentowany**.

Do najważniejszych rzeczy, które trzeba wykonać należy:

- ◆ zidentyfikowanie zagrożeń występujących na wszystkich stanowiskach (grupach stanowisk) w firmie,
- ◆ określenie, czy zagrożenia są znaczące,
- ◆ określenie, czy zapobieganie zagrożeniom odbywa się przy pomocy właściwych środków zaradczych, tak aby uczynić ryzyko jak najmniejszym.

Bardzo prostą, przydatną szczególnie w małych zakładach pracy, metodą oceny ryzyka zawodowego jest tzw. **metoda pięciu kroków**. Podstawowe etapy postępowania przedstawia poniższy schemat.

Podstawowe zasady postępowania wg przedstawionego schematu powinny być następujące:

- przeprowadź przegląd miejsc, w których przebywają pracownicy – przeglądem obejmij pomieszczenia produkcyjne, przygotowania produkcji oraz pomieszczenia magazynowe, higienicznosanitarne i biurowe. Szczególną uwagę zwróć na wejścia i wyjścia, przejścia komunikacyjne (progi, schody, drzwi). Sprawdź stan oświetlenia, ogrzewania i wentylacji. Skontroluj stan używanych maszyn, urządzeń i narzędzi

(szczególnie osłon i ochron zabezpieczających przed urazami mechanicznymi, porażeniem prądem elektrycznym, oddziaływaniem chemicznych i fizycznych czynników szkodliwych dla zdrowia);

- obserwuj pracowników podczas pracy – patrz, co i jak wykonują, czy stosują przydzielaną odzież i obuwie robocze oraz środki ochrony indywidualnej;
- rozmawiaj ze swoimi pracownikami – dowiedz się czy uważają, że wykonywana praca wpływa ujemnie na ich zdrowie. Pamiętaj, że nawet pozornie nieistotne narzekania mogą przerodzić się w znaczące problemy;
- analizuj wyniki lekarskich badań profilaktycznych i absencję chorobową – szczególną uwagę zwróć na te, które dotyczą pracowników narażonych na czynniki szkodliwe dla zdrowia;
- korzystaj z poradników, prasy fachowej i przewodników ochrony pracy. Pamiętaj, że nie wszystkie zagrożenia dla życia lub zdrowia są oczywiste i łatwe do wychwycenia;
- zastanów się, które z zaobserwowanych zagrożeń i nieprawidłowości mogą doprowadzić do znacznego niebezpieczeństwa i w jaki sposób;
- zdecyduj czy istniejące zabezpieczenia i środki ostrożności są wystarczające;
- określ, jakie działania powinny być podjęte w celu usunięcia zagrożeń i nieprawidłowości;
- zdecyduj, które zagrożenia i nieprawidłowości powinny być zlikwidowane lub przynajmniej ograniczone w pierwszej kolejności.

Sprawdź czy działania podjęte w celu ograniczenia ryzyka i zagrożeń przyniosły efekty, a zwłaszcza:

- wykonaj pomiary kontrolne stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia, temperatury, ogrzewania i oświetlenia, sprawdź stan ochrony przeciwpożarowej i przeciwporażeniowej prądem elektrycznym;
- skontroluj ponownie stan maszyn, urządzeń i narzędzi;
- sprawdź jeszcze raz czy przydzielono pracownikom odpowiednią odzież oraz środki ochrony indywidualnej oraz czy jest ona naprawdę stosowana.

Pamiętaj, że dobre zarządzanie jest procesem ciągłym. Czynności powyższe należy więc powtarzać okresowo. **Trzeba je również podejmować na nowo w przypadku zmian zachodzących w miejscu pracy, np. gdy zmodyfikowana została technologia produkcji, zastosowane zostały nowe maszyny, urządzenia i narzędzia, gdy nastąpiły zmiany personalne wśród pracowników itp.**

O występującym ryzyku zawodowym, które wiąże się z wykonywaną pracą oraz o zasadach ochrony przed zagrożeniami koniecznie należy poinformować:

- ◆ własnych pracowników,
- ◆ pracowników zatrudnianych przez innych wykonawców – **jeśli istnieją okoliczności, które mogą stanowić dla nich zagrożenie z powodu prac wykonywanych przez własnych pracowników.**

Prawo nie stawia żadnych wymagań, ani co do metod i form informowania, ani dokumentowania wywiązania się z tego obowiązku. Zawsze jednak informowanie to powinno przede wszystkim posiadać walor praktycznej przydatności. W interesie każdego pracodawcy leży również posiadanie pisemnego oświadczenia pracowników, że zostali poinformowani o ryzyku zawodowym na ich stanowisku pracy. Oświadczenie takie nie musi posiadać żadnej szczególnej formy. Istotne jest, by pracownik potwierdził własnym podpisem, że w określonym dniu został poinformowany o ryzyku i sposobach jego unikania.

Obowiązek informowania pracowników o ryzyku zawodowym dotyczy każdego pracownika, niezależnie od rodzaju zajmowanego stanowiska – wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 10 lutego 2002 r., sygn. II S. A./Wr 319/00.

Szczegółowe informacje nt. oceny i dokumentowania ryzyka zawodowego **metodą pięciu kroków** oraz informowania o nim pracowników dostępne są na stronie internetowej Państwowej Inspekcji Pracy – www.pip.gov.pl. Informację i wskazówki dotyczące oceny ryzyka zawodowego zawiera również Polska Norma **PN-N-18002 „Systemy zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy. Ogólne wytyczne do oceny ryzyka zawodowego”**.

Pracodawca jest obowiązany stosować środki zapobiegające chorobom zawodowym i innym chorobom związanym z wykonywaną pracą, w szczególności:

- utrzymywać w stanie stałej sprawności urządzenia ograniczające lub eliminujące szkodliwe dla zdrowia czynniki środowiska pracy oraz urządzenia służące do pomiarów tych czynników,
- przeprowadzać, na swój koszt, badania i pomiary czynników szkodliwych dla zdrowia, rejestrować i przechowywać wyniki tych badań i pomiarów oraz udostępnić je pracownikom.

Pracodawca nie może dopuścić do pracy pracownika bez aktualnego orzeczenia lekarskiego stwierdzającego brak przeciwwskazań do pracy na określonym stanowisku¹⁹.

Wstępnym badaniom lekarskim podlegają:

- osoby przyjmowane do pracy,
- pracownicy młodociani przenoszeni na inne stanowiska pracy i inni pracownicy przenoszeni na stanowiska pracy, na których występują czynniki szkodliwe dla zdrowia lub warunki uciążliwe.

Przeciwwskazanie lekarskie do wykonywania choćby jednego obowiązku należącego do zakresu czynności na zajmowanym stanowisku pracy uzasadnia wypowiedzenie umowy o pracę – wyrok Sądu Najwyższego z 16 grudnia 1999 r., sygn. akt I PKN 469/99.

Badaniom wstępnym nie podlegają jednak osoby przyjmowane ponownie do pracy u danego pracodawcy na to samo stanowisko lub na stanowisko o takich samych warunkach pracy, na podstawie kolejnej umowy o pracę zawartej bezpośrednio po rozwiązaniu lub wygaśnięciu poprzedniej umowy o pracę z tym pracodawcą.

Legitymowanie się wynikami specjalistycznymi badań lekarskich, stwierdzających zdolność do wykonywania określonego zawodu lub czynności (np. wykonywania zawodu kierowcy), nie zwalnia z obowiązku poddawania się wstępnym badaniom lekarskim, o których mowa w art. 229 § 1 kodeksu pracy – wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 11 lipca 2002 r., sygn. akt II S.A. 3358/01.

Pracownicy podlegają badaniom lekarskim:

- **okresowym** – w terminach określonych w obowiązujących przepisach¹⁹ (lekarz przeprowadzający badania profilaktyczne może wyznaczyć krótszy termin następnego badania, niż to określono w przepisach, jeżeli stwierdzi, że jest to niezbędne dla prawidłowej oceny stanu zdrowia pracownika),

- **kontrolnym** – w przypadku niezdolności do pracy trwającej dłużej niż 30 dni, spowodowanej chorobą, w celu ustalenia zdolności do wykonywania pracy na dotychczasowym stanowisku.

Okresowe i kontrolne badania lekarskie przeprowadza się w miarę możliwości w godzinach pracy. Za czas niewykonywania pracy w związku z przeprowadzanymi badaniami pracownik zachowuje prawo do wynagrodzenia, a w razie przejazdu na te badania do innej miejscowości przysługują mu należności na pokrycie kosztów przejazdu według zasad obowiązujących przy podróżach służbowych.

Pracodawca zatrudniający pracowników **w warunkach narażenia na działanie substancji i czynników rakotwórczych lub pyłów zwłókniających** jest obowiązany zapewnić tym pracownikom okresowe badania lekarskie także:

- ◆ po zaprzestaniu pracy w kontakcie z tymi substancjami, czynnikami lub pyłami,
- ◆ po rozwiązaniu stosunku pracy, jeżeli zainteresowana osoba zgłosi wniosek o objęcie takimi badaniami.

Badania wstępne, okresowe i dotyczące pracowników narażonych na substancje i czynniki rakotwórcze lub pyły zwłókniające są przeprowadzane na koszt pracodawcy.

W razie stwierdzenia u pracownika objawów wskazujących na powstawanie choroby zawodowej, pracodawca jest obowiązany, na podstawie orzeczenia lekarskiego, w terminie i na czas określony w tym orzeczeniu, przenieść pracownika do innej pracy nie narażającej go na działanie czynnika, który wywołał te objawy. Jeżeli przeniesienie do innej pracy powoduje obniżenie wynagrodzenia, pracownikowi przysługuje dodatek wyrównawczy przez okres nie przekraczający 6 miesięcy.

Pracodawca, na podstawie orzeczenia lekarskiego, przenosi do odpowiedniej pracy pracownika, który stał się niezdolny do wykonywania dotychczasowej pracy wskutek wypadku przy pracy lub choroby zawodowej i nie został uznany za niezdolnego do pracy w rozumieniu przepisów o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Pracodawca jest obowiązany zapewnić pracownikom zatrudnionym w warunkach szczególnie uciążliwych, nieodpłatnie, odpowiednie posiłki i napoje, jeżeli jest to niezbędne ze względów profilaktycznych²⁰.

Pracodawca jest obowiązany zapewnić pracownikom odpowiednie urządzenia higienicznosanitarne oraz dostarczyć niezbędne środki higieny osobistej, a także zapewnić środki do udzielania pierwszej pomocy w razie wypadku.

X. Wypadki i choroby zawodowe

Pracodawca jest obowiązany stosować właściwe środki zapobiegające wypadkom przy pracy i chorobom zawodowym.

Za **wypadek przy pracy** uważa się nagle zdarzenie wywołane przyczyną zewnętrzną powodujące uraz lub śmierć, które nastąpiło w związku z pracą:

- podczas lub w związku z wykonywaniem przez pracownika zwykłych czynności lub poleceń przełożonych;
- podczas lub w związku z wykonywaniem przez pracownika czynności na rzecz pracodawcy, nawet bez polecenia;
- w czasie pozostawiania pracownika w dyspozycji pracodawcy w drodze między siedzibą pracodawcy a miejscem wykonywania obowiązku wynikającego ze stosunku pracy.

Za **śmiertelny wypadek przy pracy** uważa się wypadek, w wyniku którego nastąpiła śmierć w okresie nieprzekraczającym 6 miesięcy od dnia wypadku.

Za **ciężki wypadek przy pracy** uważa się wypadek, w wyniku którego nastąpiło ciężkie uszkodzenie ciała, takie jak: utrata wzroku, słuchu, mowy, zdolności rozrodczej lub inne uszkodzenie ciała albo rozstrój zdrowia, naruszające podstawowe funkcje organizmu, a także choroba nieuleczalna lub zagrażająca życiu, trwała choroba psychiczna, całkowita lub częściowa niezdolność do pracy w zawodzie albo trwałe, istotne zszpecenie lub zniekształcenie ciała.

Za **zbiorowy wypadek przy pracy** uważa się wypadek, któremu w wyniku tego samego zdarzenia uległy co najmniej dwie osoby.

Za **chorobę zawodową** uważa się chorobę określoną w wykazie chorób zawodowych²³, jeżeli została spowodowana działaniem czynników szkodliwych dla zdrowia występujących w środowisku pracy lub sposobem wykonywania pracy.

Za **uraz** uważa się uszkodzenie tkanek ciała lub narządów człowieka wskutek działania czynnika zewnętrznego.²⁴

W razie wypadku przy pracy pracodawca jest obowiązany:

- podjąć niezbędne działania eliminujące lub ograniczające zagrożenie,
- zapewnić udzielenie pierwszej pomocy osobom poszkodowanym,
- niezwłocznie zawiadomić właściwego inspektora pracy i prokuratora

o śmiertelnym, ciężkim lub zbiorowym wypadku przy pracy oraz o każdym innym wypadku, który wywołał wymienione skutki, mającym związek z pracą, jeżeli może być uznany za wypadek przy pracy,

- zapewnić ustalenie w przewidzianym trybie okoliczności i przyczyn wypadku²¹,
- zastosować odpowiednie środki zapobiegające podobnym wypadkom.

Pracodawca jest obowiązany prowadzić **rejestr wypadków przy pracy**²¹.

Koszty związane z ustalaniem okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy ponosi pracodawca.

Pracodawca jest obowiązany niezwłocznie zgłosić właściwemu organowi Państwowej Inspekcji Sanitarnej i właściwemu inspektorowi pracy każdy przypadek rozpoznanej choroby zawodowej albo podejrzenia o taką chorobę. Obowiązek ten dotyczy także lekarza, który rozpoznał lub podejrzewa przypadek choroby zawodowej.

W razie rozpoznania u pracownika choroby zawodowej, pracodawca jest obowiązany:

- ustalić przyczyny powstania choroby zawodowej oraz charakter i rozmiar zagrożenia tą chorobą, działając w porozumieniu z właściwym organem Państwowej Inspekcji Sanitarnej,
- przystąpić niezwłocznie do usunięcia czynników powodujących powstanie choroby zawodowej i zastosować inne niezbędne środki zapobiegawcze,
- zapewnić realizację zaleceń lekarskich.

Pracodawca jest obowiązany prowadzić **rejestr zachorowań na choroby zawodowe i podejrzeń o takie choroby**²².

Pracownikowi, który uległ wypadkowi przy pracy lub zachorował na chorobę zawodową określoną w wykazie chorób zawodowych przysługują świadczenia z ubezpieczenia społecznego²⁴. Niezależnie od tego pracownik może również dochodzić roszczeń związanych z wypadkiem przy pracy lub chorobą zawodową na drodze cywilno-prawnej.

Pracownikowi, który uległ wypadkowi przy pracy, przysługuje od pracodawcy odszkodowanie za utratę lub uszkodzenie w związku z wypadkiem przedmiotów osobistego użytku oraz przedmiotów niezbędnych do wykonywania pracy, z wyjątkiem utraty lub uszkodzenia pojazdów samochodowych oraz wartości pieniężnych.

XI. Szkolenia w dziedzinie bhp i wymagania kwalifikacyjne

Pracodawca jest obowiązany:

- odbyć i powtarzać okresowo szkolenie w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy w zakresie niezbędnym do wykonywania ciężących na nim obowiązków,
- zapewnić przeszkolenie pracowników w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy przed dopuszczeniem ich do pracy oraz prowadzić okresowe szkolenia w tym zakresie,
- zaznajamiać pracowników z przepisami i zasadami bezpieczeństwa i higieny pracy dotyczącymi wykonywanych przez nich prac,
- wydawać szczegółowe instrukcje i wskazówki dotyczące bezpieczeństwa i higieny pracy na stanowiskach pracy.

Nie wolno dopuścić pracownika do pracy, do której wykonywania nie posiada on wymaganych kwalifikacji lub potrzebnych umiejętności, a także dostatecznej znajomości przepisów oraz zasad bezpieczeństwa i higieny pracy.

Szkolenie pracownika przed dopuszczeniem do pracy nie jest wymagane w przypadku podjęcia przez niego pracy na tym samym stanowisku pracy, które zajmował u danego pracodawcy bezpośrednio przed nawiązaniem z tym pracodawcą kolejnej umowy o pracę².

Szkolenia w dziedzinie bhp pracowników przed dopuszczeniem ich do pracy oraz prowadzenie okresowych szkoleń w tym zakresie odbywają się w czasie pracy i na koszt pracodawcy. Natomiast pracownik jest obowiązany potwierdzić na piśmie zapoznanie się z przepisami oraz zasadami bezpieczeństwa i higieny pracy. Szkolenie w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy prowadzone jest jako:

- **szkolenie wstępne,**
- **szkolenie i doskonalenie okresowe.**

Szkolenia powyższe mogą być realizowane w formie instruktażu, seminarium, kursu, samokształcenia kierowanego. Powinny być przeprowadzane według programów dostosowanych do specyfiki poszczególnych grup stanowisk (zawodów), opracowanych na podstawie tzw. programów ramowych²⁵.

Szkolenie wstępne obejmuje:

- ◆ instruktaż ogólny,
- ◆ instruktaż stanowiskowy,
- ◆ szkolenie podstawowe.

Instruktaż ogólny przechodzą wszyscy nowo zatrudnieni pracownicy, a także studenci odbywający praktyki studenckie oraz uczniowie szkół zawodowych odbywający praktyczną naukę zawodu w zakładach pracy – przed dopuszczeniem do wykonywania pracy (wyjątek – Obowiązki pracodawcy – rozdział 2).

Powierzając wykonywanie niektórych prac osobom fizycznym w ramach umowy cywilnoprawnej (np. umowy zlecenia, umowy o dzieło) i wyznaczając miejsce wykonywania tej pracy, pracodawca ma również obowiązek zapewnić im bezpieczne i higieniczne warunki pracy. Jeżeli więc rodzaj wykonywanej pracy, stopień zagrożeń związanych z jej warunkami lub przebiegiem procesów jest znaczny, wskazane jest przeszkolenie tych osób w zakresie bezpieczeństwa pracy, przed dopuszczeniem do wykonywania obowiązków zawodowych. Osoby te mają natomiast obowiązek poddać się takiemu szkoleniu.

Podczas instruktażu ogólnego uczestników szkolenia należy zapoznać z podstawowymi przepisami bhp oraz z zasadami udzielania pierwszej pomocy. Instruktaż ogólny powinni prowadzić pracownicy służby bhp, a jeśli w firmie taka nie działa – pracodawca instruktaż może przeprowadzić sam, lub polecić jego przeprowadzenie pracownikowi posiadającemu ukończone aktualne szkolenie w zakresie bhp.

Instruktaż stanowiskowy powinien **zapoznać uczestników szkolenia z zagrożeniami** występującymi na ich stanowisku pracy, **sposobami ochrony** przed zagrożeniami oraz **metodami bezpiecznego wykonywania** pracy na tym stanowisku.

Instruktaż stanowiskowy należy przeprowadzić **przed dopuszczeniem do wykonywania pracy na określonym stanowisku**, w odniesieniu do:

- pracowników zatrudnionych na stanowiskach robotniczych i innych, których charakter pracy będzie się wiązał z bezpośrednimi kontaktami z produkcją i jej kontrolą lub z narażaniem na zagrożenia zawodowe np. operatorzy maszyn budowlanych, cieśle, zatrudnieni przy pracach na wysokości, kierownicy robót, majstrowie budowlani,

- pracowników przenoszonych na wyżej wymienione stanowiska oraz zatrudnionych na tych stanowiskach w przypadku zmiany warunków techniczno-organizacyjnych, w szczególności zmiany procesu technologicznego, zmiany organizacji stanowisk pracy, wprowadzenia do stosowania substancji o działaniu szkodliwym dla zdrowia lub niebezpiecznym oraz nowych narzędzi, maszyn i innych urządzeń np. wprowadzenie na teren budowy nowych maszyn budowlanych, urządzeń do transportu materiałów budowlanych, przystąpienia do robót impregnacyjnych itp,

- uczniów odbywających praktyczną naukę zawodu oraz studentów odbywających praktyki studenckie.

Instruktaż stanowiskowy powinna przeprowadzać osoba kierująca pracownikami, wyznaczona przez pracodawcę, posiadająca odpowiednie kwalifikacje i doświadczenie zawodowe **oraz przeszkolona w zakresie metod prowadzenia instruktażu.**

Pracownik zatrudniony na kilku stanowiskach pracy powinien przejść instruktaż stanowiskowy obowiązujący **na każdym z tych stanowisk.** Instruktaż stanowiskowy powinien być zakończony sprawdzianem wiadomości i umiejętności z zakresu wykonywania pracy zgodnie z przepisami i zasadami bezpieczeństwa i higieny pracy, **stanowiącym podstawę dopuszczenia pracownika do wykonywania pracy na określonym stanowisku.**

Odbycie przez pracownika instruktażu ogólnego i instruktażu stanowiskowego powinno być **potwierdzone przez pracownika na piśmie oraz odnotowane w aktach osobowych pracownika.**

Szkolenie podstawowe ma zapewnić pracownikom wiedzę i umiejętności niezbędne do wykonywania lub organizowania pracy zgodnie z przepisami i zasadami bhp. Szkolenie takie pracownicy i pracodawcy odbywać muszą przynajmniej raz na 6 miesięcy, z wyjątkiem osób narażonych w pracy na szczególnie duże zagrożenia zdrowia.

Na robotniczych stanowiskach pracy, na których występują szczególnie duże zagrożenia dla zdrowia oraz zagrożenia wypadkowe, szkolenie podstawowe powinno być przeprowadzone **przed rozpoczęciem pracy** na tych sta-

nowiskach. Pracodawca jest obowiązany określić wykaz takich stanowisk pracy występujących w firmie.

Szkolenie wstępne podstawowe powinno być zakończone egzaminem sprawdzającym przyswojenie przez uczestników szkolenia wiadomości objętych programem szkolenia oraz umiejętności wykonywania lub organizowania pracy zgodnie z przepisami i zasadami bezpieczeństwa i higieny pracy. Egzamin przeprowadza organizator szkolenia.

Ukończenie przez pracowników szkolenia podstawowego powinno być potwierdzone zaświadczeniem wydanym przez organizatora szkolenia. Zaświadczenie otrzymuje przeszkolony, a jego odpis powinien być przechowywany w aktach osobowych pracownika.

Celem szkolenia okresowego jest **aktualizacja i ugruntowanie wiadomości** i umiejętności pracowników w dziedzinie bhp, nabytych w czasie szkolenia wstępnego, oraz **zaznajomienie ich z nowymi rozwiązaniami** techniczno-organizacyjnymi w tym zakresie.

Szkoleniom okresowym podlegają:

- **nie rzadziej niż raz w roku** – pracownicy zatrudnieni na robotniczych stanowiskach pracy, na których występują szczególnie duże zagrożenia dla zdrowia oraz zagrożenia wypadkowe,
- **nie rzadziej niż raz na 3 lata** – pracownicy zatrudnieni na stanowiskach robotniczych,
- **nie rzadziej niż raz na 6 lat** – pracodawca, kierujący pracownikami, projektanci, inni pracownicy inżynieryjno-techniczni, pracownicy służby bezpieczeństwa i higieny pracy oraz pracownicy, których charakter pracy wiąże się z narażeniem na czynniki szkodliwe dla zdrowia, uciążliwe lub niebezpieczne albo odpowiedzialnością w zakresie bhp.

Szkolenie okresowe powinno być zakończone egzaminem – tak jak w przypadku szkolenia podstawowego.

Z dniem 1 lipca 2005 r. wejdzie w życie nowy przepis regulujący problematykę szkolenia w dziedzinie bhp – **rozporządzenie ministra Gospodarki i Pracy z 27 lipca 2004 r. w sprawie szkolenia w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz. U. nr 180, poz. 1860)**.

Główne zmiany, w odniesieniu do stanu obowiązującego do 30 czerwca 2004 r. to:

- likwidacja szkolenia wstępnego podstawowego,
- określenie jednolitego wzoru dokumentowania odbycia przez pracow-

- nika szkolenia instruktażu ogólnego i stanowiskowego w postaci Karty szkolenia wstępnego w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy,
- obniżenie minimalnych czasów trwania szkolenia dla niektórych grup zawodowych, w tym dla pracodawców i osób kierujących pracownikami.

Przy wykonywaniu większości zawodów i rodzajów prac warunkiem wystarczającym do spełnienia wymagań jest, aby pracownik posiadał stosowne przygotowanie zawodowe oraz przeszkolenie w dziedzinie bhp. Jednak do wykonywania niektórych zawodów i rodzajów prac niezbędne jest, obok spełnienia powyższych warunków, posiadanie przez pracownika **kwalifikacji potwierdzonych stosownym dokumentem**.

Wymagania dotyczące dodatkowych kwalifikacji i tryb ich potwierdzania, w odniesieniu do wybranych zawodów i rodzajów prac występujących powszechnie w różnych rodzajach działalności gospodarczej, określone są w obowiązujących przepisach szczegółowych (załącznik nr 5).

XII. Zasady dostarczania pracownikom środków ochrony indywidualnej oraz odzieży i obuwia roboczego

Pracodawca jest obowiązany dostarczyć pracownikowi nieodpłatnie:

- środki ochrony indywidualnej oraz informować go o sposobach postępowania się tymi środkami. Dostarczane pracownikowi środki ochrony indywidualnej muszą spełniać wymagania dotyczące oceny zgodności⁷,
- odzież i obuwie robocze, spełniające wymagania określone w Polskich Normach:
 - jeżeli odzież własna pracownika może ulec zniszczeniu lub znacznemu zabrudzeniu,
 - ze względu na wymagania technologiczne, sanitarne lub bezpieczeństwa i higieny pracy.

Pracodawca może ustalić stanowiska, na których dopuszcza się używanie przez pracowników, za ich zgodą, własnej odzieży i obuwia roboczego, spełniających wymagania bezpieczeństwa i higieny pracy.

Niedopuszczalne jest używanie przez pracowników własnej odzieży i obuwia roboczego na stanowiskach, na których są wykonywane prace związane z bezpośrednią obsługą maszyn i innych urządzeń technicznych albo prace powodujące intensywne brudzenie lub skażenie odzieży i obuwia roboczego środkami chemicznymi lub promieniotwórczymi albo materiałami biologicznie zakaźnymi⁸.

Pracownikowi używającemu własnej odzieży i obuwia roboczego pracodawca wypłaca ekwiwalent pieniężny w wysokości uwzględniającej ich aktualne ceny.

Rodzaje środków ochrony indywidualnej oraz odzieży i obuwia roboczego, których stosowanie na określonych stanowiskach jest niezbędne oraz przewidywane okresy użytkowania odzieży i obuwia roboczego ustala pracodawca.

Nie można dopuścić pracownika do pracy bez środków ochrony indywidualnej oraz odzieży i obuwia roboczego, przewidzianych do stosowania na danym stanowisku pracy. Pracodawca jest obowiązany zapewnić, aby stosowa-

ne środki ochrony indywidualnej oraz odzież i obuwie robocze posiadały właściwości ochronne i użytkowe, oraz zapewnić odpowiednie ich pranie, konserwację, naprawę, odpylanie i odkażanie. Jeżeli pracodawca nie może zapewnić prania odzieży roboczej, czynności te mogą być wykonywane przez pracownika, pod warunkiem wypłacania przez pracodawcę ekwiwalentu pieniężnego w wysokości kosztów poniesionych przez pracownika.

Środki ochrony indywidualnej oraz odzież i obuwie robocze, dostarczone pracownikom przez pracodawcę, stanowią własność pracodawcy.

XIII. Zasady tworzenia służby bezpieczeństwa i higieny pracy oraz powoływania komisji bezpieczeństwa i higieny pracy

Pracodawca:

- zatrudniający więcej niż 100 pracowników tworzy służbę bhp pełniącą funkcje doradcze i kontrolne w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy,
- zatrudniający do 100 pracowników powierza wykonywanie zadań służby bhp pracownikowi zatrudnionemu przy innej pracy.

Pracodawca posiadający ukończone szkolenie niezbędne do wykonywania zadań służby bhp może sam wykonywać zadania tej służby, jeżeli:

- zatrudnia do 10 pracowników albo
- zatrudnia do 20 pracowników i jest zakwalifikowany do grupy działalności, dla której ustalono nie wyższą niż trzecia kategorię ryzyka w rozumieniu przepisów o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych²⁴.

W przypadku braku kompetentnych pracowników pracodawca może powierzyć wykonywanie zadań służby bhp specjalistom spoza zakładu pracy. Pracownik służby bhp oraz pracownik zatrudniony przy innej pracy, któremu powierzono wykonywanie zadań służby bhp, a także specjalista spoza zakładu pracy powinni spełniać wymagania kwalifikacyjne niezbędne do wykonywania zadań służby bhp²⁶ oraz ukończyć szkolenie w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy dla pracowników tej służby²⁵.

Pracownik służby bhp oraz pracownik zatrudniony przy innej pracy, któremu powierzono wykonywanie zadań tej służby, nie mogą ponosić jakichkolwiek niekorzystnych dla nich następstw z powodu wykonywania zadań i uprawnień służby bhp.

Służbę bhp stanowią wyodrębnione komórki organizacyjne jednoosobowe lub wieloosobowe. Liczbę pracowników służby bhp ustala pracodawca, biorąc pod uwagę stan zatrudnienia oraz występujące w zakładzie warunki pracy i związane z nimi zagrożenia zawodowe, a także uciążliwości pracy. Pracodawca zatrudniający od 100 do 600 pracowników obowiązany jest utworzyć wieloosobową lub jednoosobową komórkę albo zatrudnić w tej komórce pracownika służby bhp w niepełnym wymiarze czasu pracy, a pracodawca zatrudniają-

cy ponad 600 pracowników zatrudnić w pełnym wymiarze czasu pracy co najmniej 1 pracownika służby bhp na każdych 600 pracowników.

Służba bhp podlega bezpośrednio pracodawcy. U pracodawcy będącego jednostką organizacyjną służba bhp podlega bezpośrednio osobie zarządzającej tą jednostką lub osobie wchodzącej w skład organu zarządzającego, upoważnionej przez ten organ do sprawowania nadzoru w sprawach z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy.

Inspektor pracy może nakazać utworzenie służby bhp, albo zwiększenie liczby pracowników tej służby, jeżeli jest to uzasadnione stwierdzonymi zagrożeniami zawodowymi².

Pracodawca zatrudniający więcej niż 250 pracowników powołuje komisję bezpieczeństwa i higieny pracy jako swój organ doradczy i opiniodawczy. W skład komisji bhp wchodzi w równej liczbie przedstawiciele pracodawcy, w tym pracownicy służby bhp i lekarz sprawujący profilaktyczną opiekę zdrowotną nad pracownikami, oraz przedstawiciele pracowników, w tym społeczny inspektor pracy.

Przewodniczącym komisji bhp jest pracodawca lub osoba przez niego upoważniona, a wiceprzewodniczącym – społeczny inspektor pracy lub przedstawiciel pracowników.

Zadaniem komisji bhp jest dokonywanie przeglądu warunków pracy, okresowej oceny stanu bezpieczeństwa i higieny pracy, opiniowanie podejmowanych przez pracodawcę środków zapobiegających wypadkom przy pracy i chorobom zawodowym, formułowanie wniosków dotyczących poprawy warunków pracy oraz współdziałanie z pracodawcą w realizacji jego obowiązków w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy.

Posiedzenia komisji bhp odbywają się w godzinach pracy, nie rzadziej niż raz na kwartał. Za czas nieprzepracowany w związku z udziałem w posiedzeniach komisji bhp pracownik zachowuje prawo do wynagrodzenia.

XIV. Prace szczególnie uciążliwe lub szkodliwe dla zdrowia kobiet oraz wzbronione młodocianym

Nie wolno zatrudniać kobiet przy pracach wymienionych w wykazie prac szczególnie uciążliwych lub szkodliwych dla ich zdrowia²⁷. Do prac tych zaliczone zostały:

- ograniczenia dla wszystkich kobiet – prace związane z wysiłkiem fizycznym i transportem ciężarów oraz wymuszoną pozycją ciała;
- ograniczenia dla kobiet w ciąży – prace w hałasie i drganiach;
- ograniczenia dla kobiet w ciąży lub karmiących piersią:
 - prace w mikroklimacie zimnym, gorącym i zmiennym,
 - prace narażające na działanie pól elektromagnetycznych, promieniowania jonizującego i nadfioletowego oraz prace przy monitorach ekranowych,
 - prace w podwyższonym lub obniżonym ciśnieniu,
 - prace w kontakcie ze szkodliwymi czynnikami biologicznymi,
 - prace w narażeniu na działanie szkodliwych substancji chemicznych,
 - prace grożące ciężkimi urazami fizycznymi i psychicznymi.

Młodocianym w rozumieniu kodeksu pracy² jest osoba, która ukończyła 16 lat, a nie przekroczyła 18 lat. Zabronione jest zatrudnianie młodocianych przy pracach określonych w wykazie prac wzbronionych młodocianym²⁸. Dozwolone jest zatrudnianie młodocianych w wieku powyżej 16 lat przy niektórych rodzajach prac wzbronionych na zasadach określonych w przepisach²⁸, w zakresie potrzebnym do przygotowania zawodowego, jeżeli prace te są przewidziane w programach praktycznej nauki zawodu. Jednak zatrudnianie młodocianych przy tych pracach nie może mieć charakteru pracy stałej, lecz powinno ograniczać się do zaznajamiania młodocianych z czynnościami podstawowymi, niezbędnymi do wykonywania zawodu.

Pracodawca obowiązany jest sporządzić wykazy prac wykonywanych w jego zakładzie pracy:

- wzbronionych młodocianym;
- wzbronionych młodocianym, przy których zezwala się na zatrudnianie młodocianych w celu odbycia przygotowania zawodowego.

Wykaz prac wzbronionych młodocianym i stanowisk pracy, na których są wykonywane te prace, należy zamieścić w widocznym miejscu, w każdej komórce organizacyjnej, w której są zatrudniani młodociani. W ustalaniu powyższych wykazów uczestniczy lekarz sprawujący profilaktyczną opiekę zdrowotną nad młodocianymi.

Do prac wzbronionych młodocianym (ze wspomnianymi powyżej wyjątkami i uwarunkowaniami) należą:

- **Prace związane z nadmiernym wysiłkiem fizycznym, wymuszoną pozycją ciała oraz zagrażające prawidłowemu rozwojowi psychicznemu.**
- **Prace w narażeniu na szkodliwe działanie czynników chemicznych, fizycznych i biologicznych.**
- **Prace stwarzające zagrożenia wypadkowe.**

XV. Wykaz podstawowych przepisów

(stan prawny na 31 lipca 2005 r.)

1. ustawa z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz. U. nr 173, poz. 1807).
2. ustawa z 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy – (Dz. U. z 1998 r. nr 21, poz. 94 z późniejszymi zmianami).
3. ustawa z 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2003 r. nr 207, poz. 2016 z późniejszymi zmianami).
4. ustawa z 6 marca 1981 r. o Państwowej Inspekcji Pracy (Dz. U. z 2001 r. nr 124, poz. 1362 z późniejszymi zmianami).
5. ustawa z 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej (Dz. U. z 1998 r. nr 90, poz. 575 z późniejszymi zmianami).
6. obwieszczenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z 28 sierpnia 2003 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z 26 września 1997 r. w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz. U. z 2003 r. nr 169, poz. 1650).
7. ustawa z 30 sierpnia 2002 r. o systemie oceny zgodności (t. j. Dz. U. z 2004 r. nr 204, poz. 2087).
8. rozporządzenie Ministra Gospodarki z 30 października 2002 r. w sprawie minimalnych wymagań dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy w zakresie użytkowania maszyn przez pracowników podczas pracy (Dz. U. nr 191, poz. 1596 z późniejszymi zmianami).
9. ustawa z 11 stycznia 2001 r. o substancjach i preparatach chemicznych (Dz. U. nr 11, poz. 84 z późniejszymi zmianami).
10. rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 29 listopada 2002 r. w sprawie najwyższych dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy (Dz. U. nr 217, poz. 1833).
11. rozporządzenie Rady Ministrów z 16 lipca 2002 r. w sprawie rodzajów urządzeń technicznych podlegających dozorowi technicznemu (Dz. U. nr 120, poz. 1021 z późniejszymi zmianami).

12. rozporządzenie Ministra Gospodarki z 15 marca 2001 r. w sprawie wzoru znaku dozoru technicznego (Dz. U. nr 30, poz. 346).

13. ustawa z 21 grudnia 2000 r. o dozorze technicznym (Dz. U. nr 122, poz. 1321 z późniejszymi zmianami).

14. rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z 28 maja 1996 r. w sprawie rodzajów prac, które powinny być wykonywane przez co najmniej dwie osoby (Dz. U. nr 62, poz. 288).

15. rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z 28 maja 1996 r. w sprawie rodzajów prac wymagających szczególnej sprawności psychofizycznej (Dz. U. nr 62, poz. 287).

16. rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z 30 maja 1996 r. w sprawie przeprowadzenia badań lekarskich pracowników, zakresu profilaktycznej opieki zdrowotnej nad pracownikami oraz orzeczeń lekarskich wydawanych do celów przewidzianych w Kodeksie pracy (Dz. U. nr 69, poz. 332).

17. rozporządzenie Rady Ministrów z 28 maja 1996 r. w sprawie profilaktycznych posiłków i napojów (Dz. U. nr 60, poz. 279).

18. rozporządzenie Rady Ministrów z 28 lipca 1998 r. w sprawie ustalania okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy oraz sposobu ich dokumentowania, a także zakresu informacji zamieszczanych w rejestrze wypadków przy pracy (Dz. U. nr 115, poz. 744 z późniejszymi zmianami).

19. rozporządzenie Ministra Zdrowia z 1 sierpnia 2002 r. w sprawie sposobu dokumentowania chorób zawodowych i skutków tych chorób (Dz. U. nr 132, poz. 1121).

20. rozporządzenie Rady Ministrów z 30 lipca 2002 r. w sprawie wykazu chorób zawodowych, szczegółowych zasad postępowania w sprawach zgłaszania podejrzenia, rozpoznawania i stwierdzania chorób zawodowych oraz podmiotów właściwych w tych sprawach (Dz. U. nr 132, poz. 1115).

21. ustawa z 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (Dz. U. nr 199, poz. 1673 z późniejszymi zmianami).

22. rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z 27 lipca 2004 r. w sprawie szczegółowych zasad szkolenia w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz. U. nr 180, poz. 1860).

23. rozporządzenie Rady Ministrów z 2 września 1997 r. w sprawie służby bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz. U. nr 109, poz. 704).

24. rozporządzenie Rady Ministrów z 10 września 1996 r. w sprawie wykazu prac szczególnie uciążliwych lub szkodliwych dla zdrowia kobiet (Dz. U. nr 114, poz. 545 z późniejszymi zmianami).

25. rozporządzenie Rady Ministrów z 24 sierpnia 2004 r. w sprawie wykazu prac wzbronionych młodocianym i warunków ich zatrudniania przy niektórych z tych prac (Dz. U. nr 200, poz. 2047).

XVI. Załączniki

Załącznik nr 1

Przykłady prac uznanych za szczególnie niebezpieczne w branżowych przepisach bhp

Miejsce, rodzaj pracy	Wykonywane czynności	Podstawa prawna
1	2	3
Magazynowanie, napełnianie, rozprowadzanie gazów płynnych	prace naprawcze poza procesem technologicznym wykonywane w strefach zagrożenia wybuchem przy magazynowaniu, napełnianiu i rozprowadzaniu gazów płynnych	rozporządzenie Ministra Gospodarki z 6 września 1999 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy magazynowaniu, napełnianiu i rozprowadzaniu gazów płynnych (Dz.U. nr 75, poz. 846)
Huty żelaza	prace w pierwszej i drugiej strefie zagrożenia gazowego w hutach żelaza (strefy zagrożenia gazowego ustala komisja powołana przez pracodawcę w trybie przyjętym w hucie żelaza)	rozporządzenie Ministra Gospodarki z 20 września 2001 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy w hutach żelaza (Dz. U. nr 112, poz. 1202 z późniejszymi zmianami)
Czyszczenie powierzchni, malowanie natryskowe, natryskiwanie ciepłe	1. czyszczenia powierzchni metodami strumieniowo ściernymi przy użyciu urządzeń z otwartym lub zamkniętym obiegiem ścierniwa, w strumieniu sprężonego powietrza, wody lub mieszaniny wody i sprężonego powietrza; 2. natryskiwania lub napyłania powierzchni wyrobami lakierowymi w postaci płynnej lub proszku, przy użyciu urządzeń natryskowych lub napyłających;	rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z 14 stycznia 2004 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy czyszczeniu powierzchni, malowaniu natryskowym i natryskiwaniu cieplnym (Dz. U. nr 16, poz. 156)

1	2	3
	3. natryskiwania ciepłego powierzchni metali przy użyciu pistoletowych urządzeń łukowych, plazmowych i płomieniowych - w tym naddźwiękowych i detonacyjnych	
Prace podwodne	czynności wykonywane pod powierzchnią wody z zastosowaniem materiałów wybuchowych lub pirotechnicznych, przy skażeniu niebezpiecznymi substancjami lub preparatami chemicznymi, przy cięciu i spawaniu metali, przy poszukiwaniu, przenoszeniu i rozbrajaniu min lub amunicji, a także przy prowadzeniu prób nowego sprzętu nurkowego lub sprawdzaniu nowych technologii prac podwodnych	ustawa z 17 października 2003 r. o wykonywaniu prac podwodnych (Dz. U. nr 199, poz. 1936)
Zakłady przetwórstwa rolno-spożywczego	prace przy obsłudze amoniakalnych instalacji chłodniczych	rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 12 maja 2003 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy obsłudze amoniakalnych instalacji chłodniczych w zakładach przetwórstwa rolno-spożywczego (Dz. U. nr 98, poz. 902)
Przetwórstwo tworzyw sztucznych	1. sporządzanie roztworów z Rozpuszczalnikami organicznymi, 2. czyszczenie odpadów tworzyw sztucznych przy pomocy gorącej wody, w tym z detergentami, lub rozpuszczalników organicznych	rozporządzenie Ministra Gospodarki z 7 czerwca 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy przetwórstwie tworzyw sztucznych (Dz. U. nr 81, poz. 735)
Produkcja szkła i wyrobów ze szkła	1. prace wymagające wejścia do komory.	rozporządzenie Ministra Gospodarki z 19 lutego

1	2	3
	2. doraźne remonty szklarskich pieców hutniczych wykonywane podczas eksploatacji	2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy produkcji szkła i wyrobów ze szkła (Dz. U. nr 24, poz. 248)
Budowa, przebudowa oraz remont jednostek pływających	prace podczas których istnieje niebezpieczeństwo wybuchu gazu, uduszenia, poparzenia, zatrucia, porażenia prądem elektrycznym, napromieniowania substancjami radioaktywnymi, utonięcia lub upadku z dużej wysokości.	rozporządzenie Ministra Gospodarki z 30 maja 2001 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy budowie i przebudowie oraz remoncie jednostek pływających (Dz. U. nr 73, poz. 770)
Odewnie metali	prace remontowe związane z wejściem pracownika do komory pieca odlewniczego	rozporządzenie Ministra Gospodarki z 30 grudnia 1999 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy w odlewniach metali (Dz. U. z 2000 r. nr 3, poz. 37)
Oczyszczalnie ścieków	czyszczenie lub remont wnętrza komory fermentacyjnej zamkniętej	rozporządzenie Ministra Gospodarki Przestrzennej i Budownictwa z 1 października 1993 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy w oczyszczalniach ścieków (Dz. U. nr 96, poz. 438)

Ogólnie obowiązujący wykaz prac, które powinny być wykonywane przez co najmniej dwie osoby

(rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z 28 maja 1996 r. w sprawie rodzajów prac, które powinny być wykonywane przez co najmniej dwie osoby, Dz. U. nr 62, poz. 288)

- ◆ prace wykonywane wewnątrz zbiorników, kotłów, silosów i urządzeń technologicznych, w tym prace w zbiornikach otwartych, które nie pozwalają na bezpośredni kontakt wizualny co najmniej z jednym pracownikiem,
- ◆ prace w pomieszczeniach, w których występują gazy lub pary trujące, żrące albo duszące, przy których wykonywaniu wymagane jest stosowanie środków ochrony indywidualnej,
- ◆ prace związane z:
 - montażem i demontażem studzienek, stacji pomp wodnych przy głębokościach większych od 2 m,
 - odmulaniem i pogłębianiem cieków i zbiorników wodnych,
 - budową i pogłębianiem studni kopanych przy głębokościach większych od 2 m,
- ◆ prace w pomieszczeniach sekcyjnych zakładów utylizacji, prace na czynnych gazociągach i przemysłowych instalacjach gazowych,
- ◆ prace przy obsłudze autoklawów przemysłowych,
- ◆ prace na stanowiskach organizowanych w magazynach substancji trujących i żrących,
- ◆ prace przy usuwaniu skażeń chemicznych,
- ◆ prace związane z transportowaniem i stosowaniem materiałów wybuchowych,
- ◆ prace przy usuwaniu skutków wypadków i awarii radiacyjnych,
- ◆ prace związane z transportem i przeładunkiem materiałów promieniotwórczych, wymagające nadzoru dozymetrycznego,
- ◆ prace w sterowniach i przy kanałach reaktorów jądrowych oraz w sterowniach i bunkrach akceleratorów,
- ◆ prace związane z obsługą studzienek i zbiorników ścieków radioaktywnych,

- ◆ prace badawcze z użyciem urządzeń plazmowych do syntezy termojądrowej,
- ◆ prace związane z konserwacją, montażem i naprawą dźwigów, suwnic, żurawi wieżowych i samojezdnych, układnic magazynowych i schodów ruchomych,
- ◆ prace spawalnicze, cięcie gazowe i elektryczne oraz inne prace wymagające posługiwania się otwartym źródłem ognia w pomieszczeniach zamkniętych albo w pomieszczeniach zagrożonych pożarem lub wybuchem,
- ◆ prace przy urządzeniach elektroenergetycznych znajdujących się całkowicie lub częściowo pod napięciem, z wyjątkiem prac polegających na wymianie w obwodach o napięciu do 1 kV bezpieczników i żarówek (światłówek),
- ◆ prace wykonywane w pobliżu nieosłoniętych urządzeń elektroenergetycznych lub ich części, znajdujących się pod napięciem,
- ◆ prace przy wyłączonym spod napięcia torze dwutorowej elektroenergetycznej linii napowietrznej o napięciu 1 kV i powyżej, jeżeli drugi tor linii pozostaje pod napięciem,
- ◆ prace przy wyłączonych spod napięcia elektroenergetycznych liniach napowietrznych, które krzyżują się z liniami znajdującymi się pod napięciem,
- ◆ prace przy wykonywaniu prób i pomiarów w zakładach energetycznych oraz innych zakładach przy urządzeniach elektroenergetycznych, z wyłączeniem prac stale wykonywanych przez wyznaczonych pracowników w ustalonych miejscach pracy (laboratoria, stacje prób),
- ◆ prace przy budowie i eksploatacji napowietrznych linii elektroenergetycznych:
 - w terenie trudno dostępnym lub zalesionym, wymagającym ścinania drzew,
 - przy wymianie słupów i przewodów na słupach,
- ◆ prace przy budowie i eksploatacji napowietrznych linii telekomunikacyjnych wykonywanych:
 - na skrzyżowaniach z liniami energetycznymi, kolejowymi oraz w bezpośrednim sąsiedztwie szlaków komunikacyjnych (dróg, rzek, mostów, wiaduktów) i gazociągów,

- w terenie trudno dostępnym lub zalesionym, wymagającym ścinania drzew,
- przy wymianie słupów i przewodów na słupach,
- ◆ prace przy eksploatacji linii kablowych ze zdalnym zasilaniem oraz przy urządzeniach zdalnego zasilania, prace w studniach kablowych, w pomieszczeniach z nimi połączonych i dołkach monterskich,
- ◆ prace na obiektach radiokomunikacyjnych w terenie górskim trudno dostępnym,
- ◆ prace konserwacyjne przy nadajnikach radiowych i telewizyjnych oraz prace wykonywane na polach antenowych,
- ◆ prace w telekomunikacji przy nieobsługiwanych stacjach wzmacniakowych i komorach kablowych,
- ◆ prace wykonywane na wysokości powyżej 2 m w przypadkach, w których wymagane jest zastosowanie środków ochrony indywidualnej przed upadkiem z wysokości,
- ◆ prace w wykopach i wyrobiskach o głębokości większej od 2 m,
- ◆ prace ziemne wykonywane metodą bezodkrywkową,
- ◆ prace geodezyjno-melioracyjne na terenach bagiennych,
- ◆ prace w kesonach i prace nurków,
- ◆ prace malarzy, konserwatorów okrętowych, wykonywane poza burtą statku lub z zewnętrznego rusztowania wiszącego oraz prace na masztach,
- ◆ prace na statkach w: zbiornikach wodnych, paliwowych, balastowych, kolektorach, przelotniach, zasobnikach powietrza silników spalinyowych, zenzach, koferdamach, tunelach przystępkowych, karterach silników i komorach łańcuchowych,
- ◆ prace związane z otwieraniem i zamykaniem luków ładowni na statkach,
- ◆ prace na otwartych pokładach statków w warunkach sztormowych oraz na stanowiskach manewrowych, cumowniczych na dziobie i rufie,
- ◆ prace na statkach przy przeładunkach i manipulacjach materiałów niebezpiecznych,
- ◆ prace na statkach wykonywane na wysokości powyżej 5 m na nieumocowanych w sposób stały drabinkach,

- ◆ prace kontrolerów fitosanitarnych na statku lub barce,
- ◆ prace przy oznakowywaniu i remoncie dróg na odcinkach nie zamkniętych dla ruchu,
- ◆ prace maszynistów kolejowych zatrudnionych na:
 - lokomotywach elektrycznych nie wyposażonych w dwa aktywne systemy zabezpieczeń, tj. czuwak aktywny i system samoczynnego hamowania pociągu,
 - pojazdach trakcyjnych, poruszających się z szybkością powyżej 130 km/h,
 - lokomotywach prowadzących pociągi w ruchu towarowym po liniach, na których miarodajne pochylenie na obsługiwanym odcinku jest większe niż 15 promili na długości 1000 m,
- ◆ prace operatorów sprzężarek chłodniczych, prace przy napełnianiu instalacji amoniakiem oraz prace wykonywane w komorach chłodniczych, gdy drzwi do tych komór otwierane są tylko z zewnątrz,
- ◆ prace przy ogłuszaniu zwierząt w zakładach przemysłu mięsnego,
- ◆ prace związane z obsługą i zabiegami weterynaryjnymi zwierząt dużych w stacjach hodowli i unasienniania,
- ◆ prace związane z dokarmianiem ryb z łódki,
- ◆ prace związane ze stosowaniem:
 - środków ochrony roślin podczas zabiegu fumigacji,
 - środków ochrony roślin w uprawach pod osłonami i w pomieszczeniach zamkniętych,
- ◆ prace związane ze świadczeniem usług w zakresie stosowania preparatów ochrony roślin w formie płynnej, zaliczanych do pierwszej kategorii toksyczności,
- ◆ prace przy pozyskiwaniu drewna w lesie,
- ◆ prace związane z ratownictwem górskim.

Przykłady prac, które powinny być wykonywane przez co najmniej dwie osoby (wymagania branżowe)

Branża, rodzaj pracy	Podstawowe wymagania	Uwagi	Podstawa prawna
<p style="text-align: center;">1</p> <p>Komunikacja miejska Dotyczy w szczególności prac lub czynności wykonywanych:</p> <ul style="list-style-type: none"> – przy sieci trakcyjnej, – przy wymianie słupów sieci trakcyjnej, – na torach tramwajowych czynnych dla ruchu pojazdów, – na wysokości powyżej 2 m, – przy urządzeniach energetycznych będących pod napięciem. 	<p style="text-align: center;">2</p> <p>Praca powinna być wykonywana przez co najmniej dwie osoby.</p>	<p style="text-align: center;">3</p> <p>– Pracodawca jest obowiązany określić, w instrukcji bezpieczeństwa i higieny pracy dla poszczególnych stanowisk, prace lub czynności, przy których istnieje możliwość wystąpienia szczególnego zagrożenia dla zdrowia lub życia ludzkiego i które powinny być wykonywane co najmniej przez dwie osoby,</p> <p>– Wymóg wykonywania pracy przez co najmniej dwie osoby nie dotyczy prac:</p> <ul style="list-style-type: none"> • na torach tramwajowych polegających wyłącznie na kontroli, konserwacji i czyszczeniu rozjazdów, zwrótnic i torowisk, • przy urządzeniach energetycznych będących pod napięciem polegających na wymianie żarówek i światełek w obwodach do 1.000 V. 	<p style="text-align: center;">4</p> <p>Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z 12 marca 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy w komunikacji miejskiej oraz autobusowej komunikacji międzymiastowej (Dz. U. nr 37, poz. 341)</p>

1	2	3	4
<p>Procesy galwanotechniczne</p> <p>Pobieranie z magazynu cyjanków i innych substancji bardzo toksycznych lub toksycznych.</p>	<p>Powinno być dokonywane przez co najmniej dwie osoby.</p>	<p>– Przed otwarciem magazynu należy włączyć wentylację mechaniczną. Wejście do magazynu powinno nastąpić po upływie co najmniej 10 minut od uruchomienia tej wentylacji,</p> <p>– Każdorazowe otwarcie magazynu z cyjankami i innymi substancjami bardzo toksycznymi lub toksycznymi powinno być odnotowane w książce magazynowej.</p>	<p>Rozporządzenie Ministra Gospodarki z 9 lutego 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy procesach galwanotechnicznych (Dz. U. nr 19, poz. 192)</p>
<p>Budowa, przebudowa, remont jednostek pływających</p> <p>Proces wytrawiania materiałów hutniczych.</p>	<p>W pomieszczeniach wytrawiania materiałów hutniczych, podczas ładowania materiałów hutniczych do wanien powinny przebywać jednocześnie co najmniej dwie osoby, nie licząc stałej obsługi dźwignic.</p>	<p>Powinny być zainstalowane instalacje wodociągowe, służące do zmywania i splukiwania pomieszczeń i urządzeń technicznych.</p>	<p>Rozporządzenie Ministra Gospodarki z 30 maja 2001 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy budowie, przebudowie oraz remoncie jednostek pływających (Dz. U. nr 73, poz. 770)</p>
<p>Magazynowanie pasz pochodzenia roślinnego</p> <p>Prace wewnątrz komór do magazynowania zbóż i ich przetworów.</p>	<p>Pracownik znajdujący się w komorze do magazynowania zbóż i ich przetworów powinien być asekurowany przez dwie osoby i wyposażony w odpowiednie do stopnia zagrożenia środki ochrony indywidualnej.</p>	<p>– W czasie przebywania pracownika wewnątrz komory do magazynowania zbóż i ich przetworów lub wewnątrz urządzenia technicznego wszystkie włązy powinny być otwarte, a jeżeli jest to nie wystarczające do zapewnienia wymaganej jakości i ilości powietrza, należy stosować jego stały nadmuch.</p> <p>– W razie konieczności wejścia do komory wypelnionej zbożem, otwór górny komory powinien być otwarty, a zasuwana nad dolnym przenośnikiem zamknięta.</p>	<p>Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z 27 czerwca 1997 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy magazynowaniu, przetworstwie zbóż i produkcji pasz pochodzenia roślinnego (Dz. U. nr 76, poz. 479)</p>

1	2	3	4
<p>Produkcja olejów roślinnych</p> <p>Prace remontowe wewnątrz silosów i urządzeń technicznych.</p>	<p>Pracownik znajdujący się w silosie lub urządzeniu technicznym powinien być asekurowany przez co najmniej dwie osoby.</p>	<p>– Opuszczanie pracownika do wnętrza silosu lub urządzenia technicznego powinno odbywać się za pomocą sprzętu chroniącego przed upadkiem z wysokości, wyposażonego w automatyczny hamulec i blokadę ruchu, – Pracownik powinien być wyposażony w odpowiednie do stopnia zagrożenia środki ochrony indywidualnej.</p>	<p>Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z 8 maja 1997 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy produkcji olejów roślinnych (Dz. U. nr 48, poz. 316)</p>
<p>Przetwórstwo rolno-spożywcze</p> <p>Obsługa sprzętów maszynowni.</p>	<p>Jeżeli wydajność zainstalowanych w maszynowni sprzętów przekracza 85 m³/h a jednocześnie brak jest aparatury do ciągłej kontroli stężeń amoniaku w powietrzu i sygnalizującej przekroczenia NDS, obsługę powinny sprawować dwie osoby.</p>	<p>Co najmniej jedna z osób sprawujących obsługę powinna posiadać uprawnienia w zakresie obsługi i eksploatacji urządzeń chłodniczych.</p>	<p>Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 12 maja 2003 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy obsłudze amoniakalnych instalacji chłodniczych w zakładach przetwórstwa rolno-spożywczego (Dz. U. nr 98, poz. 902)</p>
<p>Stosowanie środków chemicznych do uzdatniania wody i oczyszczania ścieków</p> <p>– Prace związane z używaniem środków żrących i trujących, z wyjątkiem prac w zbiornikach, – Prace w zbiornikach.</p>	<p>- Wszelkie prace związane z używaniem środków żrących i trujących, z wyjątkiem prac w zbiornikach, powinny być wykonywane przez zespoły co najmniej dwuosobowe. - Prace w zbiorniku naależy wykonywać w zespole co najmniej trzyosobowym.</p>	<p>Przy pracy w zbiornikach jedna osoba pracuje wewnątrz zbiornika, a dwie ubezpieczają ją na zewnątrz.</p>	<p>Rozporządzenie Ministra Gospodarki Przemysłowej i Budownictwa z 27 stycznia 1994 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy stosowaniu środków chemicznych do uzdatniania wody i oczyszczania ścieków (Dz. U. nr 21, poz. 73).</p>

1	2	3	4
<p>Oczyszczalnie ścieków</p> <p>Prace w pomieszczeniach i zagłębieniach przy urządzeniach służących do zatrzymywania ciał stałych, pływających i wleczonych (kratach).</p>	<p>Pracownik schodzący do pomieszczeń lub zagłębień przy kratkach powinien być asekurowany co najmniej przez dwie osoby.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Osoby asekurowujące powinny być wyposażone co najmniej w dwa aparaty powietrzne, linki asekuracyjne oraz w przewoźne urządzenia do wydobywania poszkodowanego z miejsca zagrożonego, w pozycji głową do góry, - Liczbę osób asekurowujących i aparatów powietrznych, w zależności od warunków pracy, określa kierownik zakładu pracy. 	<p>Rozporządzenie Ministra Gospodarki Przemysłowej i Budownictwa z 1 października 1993 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy w oczyszczalniach ścieków (Dz. U. nr 96, poz. 438).</p>
<p>Remonty i konserwacja sieci kanalizacyjnych.</p> <p>Prace w kanałach.</p>	<p>Brygada wyznaczona do pracy w kanale powinna składać się co najmniej z czterech osób, z których najwyższej dwie mogą pracować w kanale, a pozostałe osoby powinny stanowić ich ubezpieczenie.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Przy pracach w kanałach należy zapewnić stałą łączność pomiędzy pracującymi wewnątrz kanałów, a osobami ubezpieczającymi. - Dla robót remontowych, których nie przewidziano w instrukcjach technologicznych należy sporządzić projekt organizacji robót. <p>W projekcie organizacji robót należy określić: przewidywane metody pracy, liczbę pracowników zatrudnionych wewnątrz kanałów i liczbę osób stanowiących ich ubezpieczenie, a w razie potrzeby skład brygady ratunkowej oraz stosowany sprzęt ratowniczy i ratunkowy.</p>	<p>Rozporządzenie Ministra Gospodarki Przemysłowej i Budownictwa z 1 października 1993 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy eksploatacji, remontach i konserwacji sieci kanalizacyjnych (Dz. U. nr 96, poz. 437)</p>

1	2	3	4
<p>Produkcja, przesyłanie i rozprowadzanie gazu</p> <p>Roboty gazoniebezpieczne.</p> <p>Gastronomia</p> <p>Obsługa urządzeń w kuchniach i bufetach.</p>	<p>Roboty gazoniebezpieczne i niebezpieczne powinny być wykonywane co najmniej przez dwie osoby.</p> <p>– Ustawianie na płytę i zdejmowanie z płyty naczyń napełnionych gorącymi płynami i potrawami, o łącznym ciężarze (wraz z naczyniami) powyżej 15 kg, oraz ich przenoszenie nie może być dokonywane przez jedną osobę,</p> <p>– Naczynia z płynami i potrawami zimnymi i gorącymi, o łącznym ciężarze (wraz z naczyniami) powyżej 30 kg, powinny być przenoszone przez dwie osoby lub przewożone na wózkach.</p>	<p>Szczegółowe wykazy prowadzonych robót gazoniebezpiecznych i niebezpiecznych ustala i aktualizuje kierownik zakładu.</p> <p>Niedopuszczalne jest ustawianie na płytach kuchennych naczyń przenośnych o pojemności powyżej 50 l.</p>	<p>Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z 31 sierpnia 1993 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy w zakładach produkcji, przesyłania i rozprowadzania gazu (paliw gazowych) oraz prowadzących roboty budowlano-montażowe sieci gazowych (Dz. U. nr 83, poz. 392 z późniejszymi zmianami).</p> <p>Rozporządzenie Ministra Handlu Wewnętrznego z 9 kwietnia 1966 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy w zakładach gastronomicznych i przemysłu garmażeryjnego (Dz. U. nr 22, poz. 142).</p>

Wykaz prac wymagających szczególnej sprawności psychofizycznej

(rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z 28 maja 1996 r. w sprawie rodzajów prac wymagających szczególnej sprawności psychofizycznej, Dz. U. nr 62, poz. 287)

- ◆ obsługa suwnic sterowanych z kabiny i zdalnie sterowanych,
- ◆ obsługa podnośników i platform hydraulicznych,
- ◆ obsługa układnic magazynowych,
- ◆ obsługa żurawi wieżowych i samojezdnych,
- ◆ praca operatorów samojezdnych ciężkich maszyn budowlanych i maszyn drogowych,
- ◆ praca przy obsłudze urządzeń mechanicznych, związanych z czynnościami wyburzeniowymi,
- ◆ prace operatorów pulpitów sterowniczych urządzeń technologicznych wielofunkcyjnych i wielozadaniowych,
- ◆ praca przy obsłudze urządzeń walcowniczych przy wprowadzaniu pasm do wykrojów walcowniczych przy użyciu narzędzi ręcznych,
- ◆ praca drużyn trakcyjnych oraz maszynistów – operatorów samojezdnych ciężkich maszyn torowych i kierowców drezyn motorowych,
- ◆ praca nastawniczego, ustawiacza i manewrowego na kolei i na zakładowych bocznicach kolejowych oraz prace dyżurnego ruchu na kolei,
- ◆ praca kierowców: autobusów, pojazdów przewożących materiały niebezpieczne oraz pojazdów o dopuszczalnej masie całkowitej powyżej 16 ton i długości powyżej 12 m, trolejbusów i motorniczych tramwajów,
- ◆ praca przy montażu i remoncie sieci trakcyjnych,
- ◆ praca przy liniach napowietrznych niskich, średnich i wysokich napięć,
- ◆ obsługa urządzeń ciśnieniowych podlegających pełnemu dozorowi technicznemu,
- ◆ obsługa instalacji chemicznych do produkcji gazów toksycznych lub tworzących mieszaniny wybuchowe z powietrzem,
- ◆ praca przy materiałach łatwo palnych, środkach toksycznych i materiałach biologicznie zakaźnych,
- ◆ praca przy wytwarzaniu, transportowaniu, wydawaniu i stosowaniu materiałów wybuchowych i samozapalnych,
- ◆ prace badawcze, doświadczalne i technologiczne, związane bezpo-

średnio z eksploatacją oraz obsługą ruchu reaktorów jądrowych, akceleratorów, generatorów neutronów, komór do produkcji źródeł promieniotwórczych,

- ◆ praca z otwartymi źródłami promieniotwórczymi w pracowniach klasy I i II,
- ◆ prace związane ze stosowaniem promieniowania jonizującego do celów diagnostycznych i terapeutycznych w zakładach opieki zdrowotnej, z wyjątkiem przypadków dotyczących ratowania życia ludzkiego,
- ◆ prace doświadczalne z nowymi rodzajami uzbrojenia i amunicji.
- ◆ prace remontowo-konserwacyjne przy amunicji i jej konfekcjonowaniu,
- ◆ prace związane z oczyszczaniem terenu z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych,
- ◆ prace maszynisty maszyn wyciągowych, sygnalisty szybowego, operatora samojezdnych maszyn przodkowych, operatora pojazdów poza-przodkowych i samojezdnych maszyn pomocniczych, maszynisty lokomotyw pod ziemią, rewidenta urządzeń wyciągowych – w podziemnych zakładach górniczych,
- ◆ praca maszynisty wiertniczego i operatora maszyn podstawowych – w odkrywkowych zakładach górniczych,
- ◆ prace mechanika i maszynisty wiertni, operatora i kierowcy agregatów cementacyjnych zasobników oraz urządzeń do intensyfikacji wydobywania ropy i gazu – w zakładach górniczych wydobywających kopaliny metodą otworów wiertniczych i w zakładach wykonujących prace geologiczne,
- ◆ prace pilota morskiego,
- ◆ obsługa znaków nawigacyjnych na wodzie,
- ◆ techniczna obsługa wodowania statków,
- ◆ prace na wysokości na masztach i wieżach antenowych,
- ◆ prace na wiaduktach i mostach,
- ◆ prace pilota samolotowego, śmigłowcowego i szybowcowego, balonu wolnego i skoczek spadochronowego zawodowego,
- ◆ prace nawigatora lotniczego i mechanika pokładowego w lotnictwie,
- ◆ prace kontrolera ruchu lotniczego,
- ◆ prace kaskadera filmowego,
- ◆ prace treserów dzikich zwierząt i akrobatów cyrkowych.

Podstawowe zawody i rodzaje prac, do wykonywania których konieczne jest spełnianie wymagań kwalifikacyjnych

Zawód/rodzaj pracy	Podstawowe maszyny, urządzenia, instalacje i sieci	Podstawa prawna
1	2	3
eksploatacja urządzeń, instalacji i sieci	<ul style="list-style-type: none"> – urządzenia, instalacje i sieci elektroenergetyczne wytwarzające, przetwarzające, przesyłające i zużywające energię elektryczną, – urządzenia wytwarzające, przetwarzające, przesyłające i zużywające ciepło oraz inne urządzenia energetyczne, – urządzenia, instalacje i sieci gazowe wytwarzające, przetwarzające, przesyłające, magazynujące i zużywające paliwa gazowe 	<p>rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z 28 kwietnia 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad stwierdzania posiadania kwalifikacji przez osoby zajmujące się eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci (Dz. U. nr 89, poz. 828 z późniejszymi zmianami)</p>
eksploatacja maszyn i urządzeń do robót ziemnych, budowlanych i drogowych	<p>maszyny do:</p> <ul style="list-style-type: none"> – robót ziemnych (m.in.: koparki, ładowarki, spycharki, zgarniarki, pogłębiarki), – robót drogowych (m.in.: do produkcji i rozkładania mas betonowych, stabilizacji gruntów, walce drogowe, samojezdne malowarki znaków na jezdni), – transportu pionowego (żurawie wieżowe), – maszyn i urządzeń różne (m.in. betoniarzki /z wyłączeniem napędzanych silnikami jednofazowymi 	<p>rozporządzenie Ministra Gospodarki z 20 września 2001 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy podczas eksploatacji maszyn i innych urządzeń technicznych do robót ziemnych budowlanych i drogowych (Dz. U. nr 118, poz. 1263)</p>

1	2	3
<p>obsługa i konserwacja urządzeń technicznych</p>	<p>oraz silnikami trójfazowymi o mocy do 1 Kw/, agregaty tylnikarskie, podajniki betonu, rusztowania budowlano-montażowe metalowe).</p> <p>obsługa - suwnice, żurawie, wciągarki i wciągarki, z wyjątkiem urządzeń z napędem ręcznym wszystkich mechanizmów,</p> <p>dźwigi, z wyjątkiem dźwigów osobowych, dźwigów towarowych ze sterowaniem zewnętrznym, dźwigów towarowych małych</p> <p>i urządzeń do transportu osób niepełnosprawnych, wyciągi towarowe, podesty ruchome, z wyjątkiem załadowniczych podestów,</p> <p>konserwacja - suwnice, żurawie, wciągarki i wciągarki, dźwigi, wyciągi towarowe, podesty ruchome, dźwigniki (podnośniki),</p> <p>z wyjątkiem dźwigników stanowiących fabryczne wyposażenie pojazdów oraz mechanizmów wyrotu skrzyń ładunkowych pojazdów i mechanizmów pochylania stołów technologicznych,</p> <p>przenośniki osobowe i towarowe.</p>	<p>rozporządzenie Ministra Gospodarki z 18 lipca 2001 r. w sprawie trybu sprawdzania kwalifikacji wymaganych przy obsłudze i konserwacji urządzeń technicznych (Dz. U. nr 79, poz. 849 z późniejszymi zmianami)</p>
<p>prace spawalnicze i pokrewne</p>	<ul style="list-style-type: none"> - spawanie, - zgrzewanie, - lutowanie, - przeróbka plastyczna i obróbka cieplna <p>- operatorzy i konserwatorzy wózków jezdniowych</p>	<p>rozporządzenie Ministra Gospodarki z 27 kwietnia 2000 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy pracach spawalniczych (Dz. U. nr 40, poz. 470)</p>
<p>obsługa wózków jezdniowych z napędem silnikowym</p>	<p>- operatorzy i konserwatorzy wózków jezdniowych</p>	<p>1. rozporządzenie Ministra Gospodarki z 10 maja 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy użytkowaniu wózków jezdniowych z napędem silnikowym (Dz. U. nr 70, poz. 650 z późniejszymi zmianami)</p>

1	2	3
		<p>2. rozporządzenie Ministra Gospodarki z 20 września 2001 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy podczas eksploatacji maszyn i innych urządzeń technicznych do robót ziemnych budowlanych i drogowych (Dz. U. nr 118, poz. 1263)</p> <p>3. rozporządzenie Rady Ministrów z 16 lipca 2002 r. w sprawie rodzajów urządzeń technicznych podlegających dozorowi technicznemu (Dz. U. nr 120, poz. 1021; zmiana Dz. U. nr 28, poz. 240 z 2003 r.)</p>
<p>prace z zakresu gospodarki leśnej</p>	<p>prace z użyciem pilarek</p>	<p>rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z 29 listopada 1995 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy wykonywaniu prac z zakresu gospodarki leśnej (Dz. U. nr 147, poz. 716).</p>